

הכול נשאר במשפחה:
מורשת משפחתית באמנות הישראלית

הכול נשאר במשפחה: מורשת משפחתית באמנות הישראלית

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
המחלקה לאמנויות

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
המחלקה לאמנויות
גלריית הסנאט במרכז המבקרים ע"ש ג'ורג' שרוט
המרכז האוניברסיטאי ע"ש סמואל ומילדה איירטון
הקמפוס ע"ש משפחת מרכוס, באר-שבע

מנהל הגלריות: פרופ' חיים מאור

הכול נשאר במשפחה: מורשת משפחתית באמנות הישראלית

מרץ – יוני 2018

אוצרים: פרופ' חיים מאור והסטודנטיות בקורס אוצרות: איזון חגית, אנדריאשביץ'
נטלי, אריאל שירה, בהט זוהר, בוחבוט גר, בס דוריאל, גולן שקד, גורודצקי אלונה,
גרה מייס, הוד גל, וינדמן פולינה, זמיר סמדר, חזן שני, יוסף ענבר, יעקב רעות,
כוג'סטטה שיר, כץ גלי, ליטמן שי שירה, מהדאוי אמאני, מלאך מאיה, מן דנה,
עיאדה סלמא, ציקבאשוילי שרון, קמיל נועה, רוקח סתיו, שפיגלמן נוי

קטלוג

עריכה: פרופ' חיים מאור

עיצוב והפקה: מגן חלוץ, אדם חלוץ

ערכת טקסט בעברית ותרגום לאנגלית: איה ברזיר

גרפיקה: עלוה חלוץ

הדפסה: דפוס כתר, הר טוב

עטיפה עברית: תמר קרוון, לבבות פתוחים, 2017, תצלום צבע
עטיפה אנגלית: אורי גרשוני, ללא כותרת, מן הסדרה "אביב", 2004, הדפס למבדה

המידות בס"מ, עומק x רוחב x גובה

תודה מיוחדת לעופר לוין, אוסף עופר לוין לאמנות ישראלית,
על הסיוע הנדיב בהפקת הקטלוג

© כל הזכויות שמורות, 2018

תוכן העניינים

6

האב, הבן ורוח האמנות
הערות פתיחה לתערוכה "הכול נשאר במשפחה"
פרופ' חיים מאור

16

תודות

17

שורשים ויורשים
פולינה וינדמן ומאיה מלאך

20

המשפחות המשתתפות

23

עבודות

האב, הבן ורוח האמנות

הערות פתיחה לתערוכה "הכול נשאר במשפחה"

פרופ' חיים מאור

בן של אמנ¹ העוסק באמנות הוא יוצר בזכות עצמו, אשר מפלס את דרכו הייחודית ונאבק על מקומו בשדה האמנות. כל בן כזה ראוי לדיון על עבודתו בלי שום גיבנת נוספת. ובכל זאת, אי אפשר שלא לעשות חיבורים, במיוחד במקרים שבהם עבודותיהם של הבנים דומות לעבודותיהם של האבות (או האימהות) או מושפעות מהן. על פניו זה נשמע רע. במחשבה שנייה, זה כמעט טבעי ומובן.

אין ספק שקשה להיות אמן כאשר ההורה הוא אמן ותיק ומצליח, מותג, מוסד וממסד. הבן לא נמדד רק ביחס לעצמו אלא גם ביחס לאביו. סגנונו נבחן במיקרוסקופ־משווה ביחס לסגנונו של אביו, ולאן שיפנה או יברח – דמות האב תרחף מעליו. היחסים, הלחצים והתסביכים שנוצרים כתוצאה מכך ראויים לבחינה ובדיקה מעמיקות. בפתיח זה לתערוכה "הכול נשאר במשפחה", אציג רעיונות טנטטיביים אחדים על אפשרויות שונות של יחסי האב, הבן ורוח האמנות מתוך כוונה לפרוש את סיפורה של אמנות ישראל, במלאות 70 שנים למדינה, דרך אספקלריה של אבות ובנים של אמנים, ממשפחת בוריס שץ ועד משפחות של אמנים עכשוויים.

גילדות של אמנים

במצרים העתיקה, האמנים היו בעלי מלאכה שסדנותיהם היו בתוך המקדשים וחצר המלוכה או בסמוך להם. בעלי המלאכה המנוסים הכשירו בבתי אולפנה מתאימים שוליות צעירים. הללו יצקו יציקות גבס על פי עצמים מן הטבע, ציירו חלקים אנטומיים שונים, למדו תהליכי עבודה ושיננו או תרגלו את הקנון (ספר ה"מתכונים" התקני של ציור ופיסול מצרי). נוקשות וסטריאוטיפיות, יסודיות ודיוק בביצוע היו העיקר, ומקוריות הייתה בחזקת טאבו. האמנים הצעירים, שלמדו אצל מוריהם, לא חשבו על משהו אחר זולת העתקה מדויקת של אביהם הרוחני. הם לא נזקקו לתירוצים מדוע הם ממשיכים בסגנון של מוריהם־הוריהם ולא פיתחו תסביכים בשל כך. מה שהיה הוא שנועד להיות.

1 המאמר כתוב בלשון זכר, אבל הכוונה גם לבנות ולאמניות.

ביוון העתיקה, הארכאית, הקלאסית וההלניסטית, ציירי כדים, פסלים, גלפי אבן ואדריכלים רכשו את השכלתם וכישוריהם בסדנות של רבי-אמנים וברוב המקרים גם התגוררו בבתיהם. הסידור הזה אפשר למתלמדים ללמוד מצפייה, התבוננות והתנסות. באורח זה, הם למדו לא רק את רזי המקצוע הטכניים, אלא גם את סודות ההתנהלות החברתית המצופה מהם. פרקטיקה דומה התקיימה גם ברומי העתיקה, ובמקרים לא מעטים רבי-האמן היה מהגר יווני, שהגיע לרומא בחיפוש אחר מקורות פרנסה.

בימי הביניים, מוסדו עד מאוד עסקים אלה תחת כנפי השכינה של הכנסייה. בוני הקתדרלות האלמוניים עבדו קבוצות-קבוצות, בהנהגת הבנאים הראשיים שעמדו בראשן. הללו היו רבי-אמנים או אדריכלים. קבוצות של נגרים, בנאים, אדריכלים, ציירים ופסלים התלכדו בגילדות שונות, אשר הגבילו את מספר האמנים הראשיים, קבעו מחירים והגדירו את התנאים לשיווק נאות. לגילדות התקבלו נערים בני 12 כשוליות. מורה-חונכו של הנער התחייב לפרנסו וללמדו את סודות המקצוע. כעבור מספר שנים, היה השוליה נוטש את אדונו ויוצא לסיבוב של מלאכות יום (סטאו) או לנדודים. השוליה הנודד היה מנסה להתקבל לגילדה במקום מושבו החדש. אם הצטיין במלאכתו, הוענקת לו תעודה רשמית של מוסמך והוא עלה לדרגת אמן עצמאי שרשאי לפתוח סדנה משלו, וחוזר חלילה.

שיטת הגילדה פעלה גם ברנסנס לצד המושג "אקדמיה" (דהיינו, מוסד לחינוך אמנותי) שהחל מתפשט. מתודת ההוראה בבתי המלאכה של המאייסטרים (רבי-אמנים) הייתה יחידנית: מורה – תלמיד. השוליות בחרו במורה מסוים לפי המוניטין שלו. שלבי הלימוד והעבודה היו ידועים מראש, מדרגות-מדרגות, החל בכתישת צבעים ותיקון מכחולים של המורה וכלה בהשלמת יצירות שלמות, לפי תרשימים והוראות בלבד. בסופו של התהליך הפך השוליה לעוזר עצמאי. כל השמות הידועים של הרנסנס עברו את המסלול הזה. מקצתם אף עלו על מורם ורבם, עד שזה הפקיד בידיהם את מלאכת העשייה והסתפק ברווחים. למשל, ליאונרדו דה וינצ'י (Leonardo da Vinci; 1452–1519) השתלם אצל מורו אנדריאה דל ורוקיו (Andrea del Verrocchio; 1435–1488); ג'וטו די בונדונה (Giotto di Bondone; 1267–1337) אצל צ'ימבואה או בשמו המלא צ'ני די פפו (ג'ובאני) צ'ימבואה (Cenni di Pepo [Giovanni] Cimabue;

1302–1240) ורפאל או בשמו המלא רפאלו סאנציו (1483–1520; Raffaello Sanzio) אצל פייטרו פארוגיניו (1446–1523; Pietro Perugino). מודל סדנתו של רב־אמן המוקף בשוליות ובאסיסטנטים המשיך גם בבארוק ועד למהפכה התעשייתית.

עבודה בשיטת הסרט הנע

במקביל לסדנאות מן הסוג הזה, היו סדנאות ובתי־מלאכה משפחתיים, שבהם הסודות המקצועיים נשארו ונשמרו בתוך המשפחה ועברו מאב לבן. השושלת המשפחתית גם תפקדה כתא כלכלי ו/או כת סודית שלא הסגירה את סודותיה לזרים. האב ובניו היו קבוצת עבודה שיצרה ויטראזים, איקונות, ציורי מזבח, פסלים ותכשיטים. השיטה המשפחתית פעלה לא רק באמנות החזותית. מוזיקאים, שחקנים ולוליינים פעלו בחיק המשפחה הרחבה: יוהן סבסטיאן באך וצאצאיו, יוהן שטראוס האב והבן וכדומה. לפעמים הבן עלה על אביו (למשל, וולפגנג אמדאוס מוצרט או פבלו פיקאסו) ואף התמרד נגדו ושר את הכללים. במאה ה־17, התחזק מעמדה של האקדמיה לאמנויות וניתן לה המונופול על החינוך האמנותי, מלימוד התלמיד ועד להעסקתו הקבועה, קביעת הפרסים והמענקים, מתן אישורים לתערוכות ולתחרויות וכדומה. בצרפת של לואי ה־14, הוקם בית חרושת לגובלנים בפיקוחו של רב־האמן הצייר, הדקורטור ומנהל האקדמיה המלכותית לציור ולפיסול שארל לה ברן (Charles Le Brun; 1619–1690). לה ברן היה הסמכות העליונה, פוסק ההלכה וקובע הדוגמה שעל־פיה הונחו כולם ליצור. בפלנדריה הכתיבה הבורגנות את הנורמות בהתאם לטעמה, שנע בין ציור ריאליסטי־נטורליסטי לקלאסי־הומניסטי מתקתק בהשפעת הציור האיטלקי. כמה מגדולי הציור ההולנדי בן הזמן – יוהנס (יאן) ורמר (Johannes [Jan] Vermeer; 1632–1675), פרנס האלס (Frans Hals; 1582–1666), פיטר דה הוך (Pieter de Hooch; 1629–1684), ויקוב איסקזון ואן רויסדל (Jacob Isaaczoon van Ruysdael; 1628–1682) – לא זכו להכרה בשעתו ונאלצו להיאבק על פרנסתם, כי ציוריהם לא ערבו לחיכם של הבורגנים מאחר שחרגו מ"כללי הזהב" של טעם הקהל. פטר פאול רובנס (Peter Paul Rubens; 1577–1640) הפלמי היה היוצא מן הכלל. כבן של עורך דין בכיר, שידע לקשור קשרים במקומות הנכונים, הוא צבר הון והיה לדיפלומט שהסתובב בכל אירופה. בין לבין, הוא הקים סדנת ציור מפוארת. הוא בחר לו עוזרים מומחים וארגן את העבודה בשיטת הסרט הנע התעשייתית. הוא היה הוגה את הרעיון האמנותי או רושם סקיצה, והעוזרים היו מבצעים. באחרית ימיו, הוא נהג לבצע את הגימור ואת משיחות המכחול המיוחדות לו. על החתימה הוא לא ויתר, כאסמכתה וכאישור של רב־האמן לתקינות המוצר.

גם אנתוני ואן דייק (Anthony van Dyck; 1599–1641), תלמידו של רובנס, ניהל סדנה עם אסיסטנטים בשיטת הסרט הנע כבר בגיל 19 ומאוחר יותר כצייר החצר של המלך האנגלי צ'רלס הראשון.²

ממשיכי דרכם של רמברנדט ומיכלאנג'לו קראווג'ו (Michelangelo Caravaggio; 1571–1610) מיידעים אותנו לווריאציה נוספת: עבודה ברוחו של רב־אמן נערץ גם אם לא למדו בסדנתו. שיטה זו מספקת פרנסה רבה לחוקרים, אשר בולשים אחר עקבות וסימנים שיעזרו להם לקבוע האם הציור צויר בידי רמברנדט או קראווג'ו או בידי תלמידיהם־ממשיכי דרכם.

סקירה היסטורית קצרה זו מלמדת שהאב אינו חייב להיות אב ביולוגי. הוא יכול להיות מורה או אמן דגול המהווה מודל לחיקוי והזדהות או מקור השראה וסמכות. במקרים רבים, האמן הצעיר מנהל עמו דו־שיח, עושה לו מחוות ומבצע אינטרפרטציות או וריאציות של יצירתו. יש גם מקרים של "רצח־אב", כאשר הצעיר מורד ברבו, בועט בסגנונו ומציע סגנון חלופי. החל מאמצע המאה ה־19, כמעט כל זרם או תנועה אמנותיים מודרניים ראו את עצמם כשוללי הדגם שקדם להם. גם באמנות הישראלית יש דוגמאות לכך, אם כי לא בממדים ובעוצמות שאפיינו את הדאדא, הפוטוריזם, הקוביזם, הסוריאליזם וכדומה.

משפחה לא בוחרים

כאשר מהרהרים במילה "משפחה" צפות ועולות שתי אמירות שנחשבות כקלישאות: "משפחה לא בוחרים" ו"התפוח לא נופל רחוק מן העץ". המשפט הלא־קלישאי הפותח את ספרו של לב טולסטוי *אנה קארנינה*, הוא אולי המשפט הידוע ביותר בספרות בהקשר זה: "כל המשפחות המאושרות דומות זו לזו. אך המשפחות האומללות – אומללות הן כל אחת על פי דרכה".³

הקשרים ומערכות היחסים בין אבות ובנים בתוך משפחות זכו לתלי תילים של אמירות חכמות, שנונות, אירוניות וציניות שיכולות למלא אנתולוגיה רבת עמודים.

2 שיטה זו של רעיון אמנותי המבוצע בידי השוליות בפיקוחו של המאיסטר שמוסיף למוצר הכמעט מוגמר נגיעות אחרונות של חתימה הייתה מקובלת גם במקומות אחרים, הפסל ג'יאן לורנצו ברניני (Gian Lorenzo Bernini; 1598–1680) למשל יצר בדרך זו את מאות הפסלים שלו הניצבים בכיכר פטרוס הקדוש בקריית הוותיקן וברחבי העיר רומא. שיטה זו מקובלת גם כיום (החל ב'פּפּטוּרִי' של אנדי וורהול (Andy Warhol; 1928–1987) וכלה בג'ף קונס [Jeff Koons; יליד 1955] ואחרים).

3 לב טולסטוי, *אנה קארנינה*, עברית: נילי מירסקי, תל אביב: עם עובד, 1999.

אסתפק באחדות מהן המעידות על המכלול: "כָּל הָאֲנָשִׁים, בֵּין בְּנֵי שָׁנָה, בֵּין בְּנֵי שְׁבָעִים, בֵּין חַיִּים וּבֵין מֵתִים, זְקוּקִים לְאַבָּא. [...] וְכָל הָאֲבוֹת הֵם בְּנֵים, וּבְהִתְקַלְּף מְעֲלֵיהֶם קְלַפֹּת עוֹרָם וְהִנֵּה יְלָדִים הֵם";⁴ "הקשר הקושר את משפחתך האמיתית אינו קשר של דם, אלא של כבוד וחדוה איש בחיי רעהו" (ריצ'ארד באך, *תעתיעים*, עברית: נורית יהודאי).

הכבוד והחדווה רלוונטיים לנושא תערוכתנו – משפחות של אמנים ויוצרים. אברהם מנדלסון, בנו של הפילוסוף משה מנדלסון ואביו של המלחין פליקס מנדלסון, התלוצץ על עניין זה, באמרו: "לפנים הייתי בנו של אבי; היום אני אביו של בני".⁵

משפחת שץ, 1924, הדפס כסף,
אוסף בית שץ (צלם לא ידוע)
Schatz Family, 1924, silver print,
Schatz House Collection (unknown
photographer)

האם בהיותך בן לאמן נידונת להיות "תפוח שאינו נופל רחוק מן העץ" או שנגזר עליך לשאת את המשא של "אבות אכלו בוטר ושני בנים תקהינה"? אין תשובה אחת ואין תשובות מוחלטות.

בחודשים נובמבר 2017 – ינואר 2018, ערכו סטודנטיות בקורס האוצרות בהנחייתי ראיונות עם בני משפחות של אמנים ישראלים. הראיונות היו מרגשים ומרתקים. רבים מן הדוברים שמחו לפתוח את לבם ולדבר אודות נושא שממעטים לדון בו, בטענה שהוא אינו קשור לאמנות-נטו ויש בו היבט רכילתי וחטטני בלבד. אני אינני חושב כך, במיוחד בעידן שבו תחומי המחקר של התרבות החזותית בוחנים את הקשרים בין האישי-ביוגרפי לבין האמנותי (גם אם הם סמויים ומוצפנים).

4 חנוך לויץ, *חיי המתים שירים*, תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי סימן קריאה, 1999.
[/http://hanochlevin.com/text/shirim-3](http://hanochlevin.com/text/shirim-3)

5 Susan Zannos, *The Life and Times of Felix Mendelssohn*, Newmark, De: Mitchell Lane Publishers, 2004, p. 17

מתוך הדברים שהסטודנטיות שמעו בחרתי להביא ציטוטים אחדים המעידים על קשת המחשבות והרגשות שהנושא מעורר. הציטוטים הללו ראויים לנראות כרוכב או כמרכיב נוסף, לצד היצירות המוצגות בתערוכה:

תמר קרוון: "אני חושבת שלמדתי ממנו [מדני קרוון] להרגיש את חופש היצירה. כלומר, אם רציתי לעשות ספר ילדים, אז הלכתי ועשיתי ספר ילדים, אם רציתי לביים קליפים – ביימתי קליפים, באמת הבנתי ממנו שאם אתה רוצה לעשות משהו אז לך ותעשה אותו ולא צריך ללמוד אותו ולהביא תואר, אלא כשיש לך חלום אז לך ותגשים אותו! אף אחד לא יגשים אותו למענך".

אורי גרשוני: "ניתן להגיד כי ינקתי אמנות עוד ברחם אמי. עם שני הורים אמנים ואח גדול שצייר מגיל צעיר מאוד, לא ניתן היה להימלט מאמנות בסביבה שבה גדלתי. אני זוכר את אבי עולה הביתה לארוחת הערב מהסטודיו, שהיה בחצר הבית, עם ידיים שנראו מגואלות בדם. צבע הזכוכית האדום, שאתו צייר באמצעות הידיים באותן שנים, לא ירד מתחת לציפורניו גם לאחר קרצוף ממושך. [...] את העיניים של הורי, ובמיוחד של אבי, אני מחפש גם היום כגושפנקא. אולם האישור אף פעם לא חתום ומאפשר לי תמיד להטיל ספק".

ביאנקה אשל גרשוני: "אנחנו [משה ואני] הפרינו אחד את השני בעבודה. גם הוא קיבל ממני הרבה, למשל, הַיָּרִים שלו. יום אחד אני פותחת את העיתון ואני רואה יָר כזה ואני אומרת: 'מי מעתיק אותי? ממש ככה, כי היו לי סיכות כאלה שהיו עם עליים, כמו יָר... ופתאום אני רואה – זה גרשוני. אז אמרתי: 'הנה, זאת ההפריה ההדרית שהייתה בינינו'. מאוד קיבלנו זה את זה מבחינת העבודה. הוא העריץ את העבודה שלי, אני הערכתי אותו מאוד ואף פעם לא הייתה קנאה. והילדים – על אחת כמה וכמה. כשהם התחילו להצליח לא הייתה מאושרת ממני. כי את יודעת, את יכולה לקנא באנשים זרים אבל במשפחה... [...] יום אחד הייתי באיזשהו מוזיאון, לא זוכרת בדיוק איפה, וישבתי שם בצד. ניגשה אליי אישה ואמרה לי: 'תגידי, את לא זאת שמצוירת? אמרתי: 'נכון, זה הבן שלך, נכון? היא שאלה. אמרתי: 'נכון, זה הבן שלי. הוא פנטסטי', אמרה. אמרתי: 'את צודקת, הוא באמת פנטסטי וזה ציור נהדר'. בסוף היא אומרת לי: 'תגידי, ומה את עושה?' אמרתי לה: 'אני יולדת ילדים כדי שהם יציירו אותי ויצלמו אותי'".

אסנת בן שלום: "אבא שלי [אורי ריזמן] היה אמן מאוד עוצמתי וטוטלי. אני תמיד אמרתי – גם כילדה וגם כנערה ואפילו כאישה בוגרת – שלעולם לא אצייר, כי אני ראייתי איזה מחיר אבא משלם עבור האמנות. לא רק הוא שילם, כל המשפחה שילמה. [...] התחלתי לצייר שנה אחרי שאבי נפטר. פתאום הדברים יצאו, הרגשתי כאילו הוא מפנה לי את הבמה ונותן לי והתחלתי לצייר. [...] המבקרים מאוד לא מפרגנים לי כאמנית. כשאני רואה הרבה אמנים שמאוד מזוהים עם הסגנון של אורי או של צייר

אחר, אז אומרים 'הוא מושפע' וזה כאילו בסדר. אני מרגישה שעליי יש הרבה ביקורת. העבודה שלי לא באה ממקום של 'לחקות את אורי' או להיות כמוהו, זה ממקום אחר לגמרי. היו לי שנים שהיה לי מאוד קשה כי היו אומרים שזה יותר מדי מוזהה עם הסגנון של אורי. היום אני פחות מתרגשת".

חמי גוטמן: "אחרי שהשתחררתי מן הצבא הייתה לי חצי שנה לפני שהתחלתי ללמוד, אז ציירתי הרבה. אני חושב שאז אבא אמר לי פעם: 'אם אתה רוצה לצייר, צייר, אל תהיה ציף. לך אחרי דברים אחרים, אל תהפוך את זה למקצוע'. [...] האם הייתה לאבי השפעה על היצירה שלי? התשובה על השאלה היא כן, לא, אולי ולא יודע. אנחנו גדלים עם הורים, אנחנו סופגים אותם דרך העור. אנחנו לא מודעים אפילו עד כמה אנחנו מושפעים מהם. אם תנסי לראות אחר כך מה מתוך תנועות היומיום שלך מושפע מאבא ואימא, דבר ראשון תגידי שהן כלל לא מושפעות, ואחר כך תגידי שיש אפילו דפוסי התנהגות שספגת בלי להרגיש. אבא פתר לי בעיה מאוד גדולה בציור בזמן שהייתי בכיתה ב'. הוא אמר לי: 'אם אתה רוצה לצייר איש, אל תבלבל את המוח עם איך נראות הפנים שלו. אם אתה רוצה לצייר אדם, במקום ראש תעשה עיגול. מה שיותר חשוב זה לתפוס את התנועה של הגוף, את הזרימה, את היחסים בין דמויות בתוך התמונה, מאשר לדעת איפה נמצאות העיניים ומה אורך האף. אלו דברים פחות חשובים, אתה יכול להוסיף אותם אחר כך, אבל בשביל לתת את התמונה כולה תעזוב את הפרטים של העין והמקום של הנחיריים'. מאז התחלתי לצייר. במשך שנים, כל פעם כשהיה צריך לצייר איש הייתי עושה עיגול וממשיך הלאה. כשיש ראש יש נקודת מפתח להיאחז בה. [...] בגיל אחת עשרה ישבתי מול הראי ולא ידעתי איך להתחיל, אז אבא אמר: 'קח את המכחול. דבר ראשון קבע את המקום של העיניים'. שמתי את העיניים. אז הוא אמר: 'תמשיך' והתרחק כדי לתת לי ללכת לבד. כשגמרתי הוא אמר: 'טוב מאוד'. זה הכול. אבל, הוא פתר לי את הבעיה על ידי זה שהוא אמר 'שים את העיניים', מה שנקרא: קח את המכחול ותעשה את הצעד הראשון, אחר כך זה יהיה בסדר. דבר ראשון תעשה את הצעד הראשון. [...] אני ידעתי שבתור אחד שהוא א. הבן של נחום גוטמן, ב. אחד שמצייר בצורה שמצד אחד היא לא מופשטת, ומצד שני היא לא סופר-היפר ריאליסטית, אני אחטוף מכל הכיוונים משום שהמילייה של האמנים אם אפשר לשים למישהו רגל עושה את זה בכיף גדול. אז למה אני צריך את זה? לא צריך את זה".

כרמלה רובין (מנהלת בית ראובן, כלתו של ראובן רובין): "קשה להפריד אצל אמנים בין הביוגרפיה לבין משלח היד שלהם, זה הכול מקשה אחת. אין הפרדה. רופא הולך לקליניקה שלו, חוזר הביתה והוא כבר לא רופא. אמן גם בסטודיו, גם בבית ובכל מקום אחר, הוא כל הזמן אמן. הדבר הזה משפיע על היחס שלו לסביבה האינטימית וגם על היחס של הסביבה האינטימית אליו, בגלל שזו חוויה טוטלית".

בצלאל שץ, משפחה, 1952, שמן על קרטון, 38.5x48.5, אוסף עופר לוין
Bezalel Schatz, Family, 1952, oil on cardboard, 38.5x48.5, Ofer Levin Collection

מיכל גבע: "זה תחום כל כך טוטלי שהעבודה לא מוגדרת בו לפי שעות מסוימות, מתשע עד חמש. גם עכשיו וגם כילדה, ידעתי שאבא שלי הוא אמן. זה מה שהוא. זה כל הזמן שם, זה די רחב והחשיפה היא תמידית. זה זהות ומבנה אישיותי, לא מוגדר בזמן ובמקום".

ציבי גבע: "אני גדלתי בבית שהתעסק באמנות ואדריכלות, אבא שלי היה אדריכל. ההורים שלי הכירו אמנים שונים שהיו מגיעים אלינו או שהייתי נוסע עם הוריי אליהם. כמו כן, אח שלי [אביטל גבע] היה אמן. האמנות היא משהו שתמיד היה באוויר. גדלתי בתוך זה. אני הייתי יושב ומצייר המון, יותר מהיום אפילו. מי שהדריך אותי במידה מסוימת הייתה אימא שלי, שבעברה הייתה אמנית והפסיקה לעשות אמנות, לצערי. היא למדה אמנות בוורשה והייתה גרפיקאית וציירת. באופן כללי, אני זוכר את עצמי יושב על הרצפה ומצייר. אבא שלי היה יושב ליד השולחן ומשרטט. הוא היה נותן לי תכניות שלו והעתיקי שמש והייתי מצייר על הגב של התוכניות. יש לי הרבה ציורים מימי הילדות שמצד אחד יש שרטוט של אבא ומצד שני ציור שלי. [...] הייתי יושב במשרד שלו ומצייר. חלק מזה כנראה נכנס, לא באופן מודע למוח, זה ישב במוח האחורי, אני חושב שזה חלק מהדנ"א שלי. יש אמירות כאלו שככל שאנחנו מתבגרים אנחנו יותר דומים להורים שלנו, הדבר הזה קיים, אבל אני לא יכול להצביע על משהו ישיר, זה זיכרון כמעט גנטי. [...] משפחה זו מעטפת, זה חום, זה שייכות. המשפחה שלנו מאוד קרובה. יש סוגים שונים של משפחות ויש סוגי קרבה שונים בתוך המשפחה. אבל משפחה באסוציאציה הראשונה שלי, זה גרעין חשוב לתמיכה שמעבר לכל דבר. זהו הקשר הבסיסי הכי חיוני של האדם".

נטע אלקיים: "אני גדלתי בבית של צייר. אמנות הייתה תמיד בסביבה שלי ואבא שלי היה בעצם סוג של 'המורה לאמנות של נתיבות'. חוגים, פעילויות אמנותיות, כל מה שהיה קשור לאמנות זה בעצם אבא שלי. [...] אבא שלי תמיד דיבר על המקורות, על ההשפעה שלו מאמנות האסלאם, מאמנות מרוקאית. אבל זה מצחיק, כי הוא הגיע בגיל שנתיים לארץ ולא באמת היה לו מושג מה זה אמנות מרוקאית. רק אחר כך, כשהוא טייל במרוקו, הוא פתאום גילה להפתעתו כמה הדברים משיקים. גם אני גיליתי. מצאתי אמנים במרוקו שעובדים כמעט בסגנון של אבא שלי. מבלי שנפגשו, יש סוג של השראה ושפה ויזואלית דומה".

נלי אגסי: "אבא היה אישיות מיוחדת במינה. כל יום וכל עבודה שאני עושה אני מצטערת שהוא לא כאן. השראה גדולה בשבילי היא זה שהוא הגה את 'מוזיאון מאיר אגסי'. הוא פשוט היה צריך לגיטימציה, פלטפורמה, קורת גג אחת לכל כך הרבה דברים שהוא עשה. זה היה הפתרון הגאוני שלו. בנה לעצמו בית קונספטואלי לכל העשייה העשירה והרחבה שלו: מתערוכות ושיתופי פעולה בין אמנים קיימים

לאמנים פיקטיביים שהמציא להם ביוגרפיה שלמה לפרטי פרטים ועד לקפה וחנות המוזיאון! הוא חשב על הכול. עד היום, כל פעם שאני במוזיאון בעולם, אני עושה לו מחווה ושותה קפה ב'קפה של המוזיאון' זה הכי אבא... אין דבר יותר מרגש בשבילי מאשר לנסוע למוזיאון עין חרוד לאמנות ולפתוח מגירות [בארכיון שלו]. תמיד אמצא שם דברים שעוד לא ראיתי. הניירות שלו הם כמו קליפות עדינות שהשיל מהנשמה העדינה שלו, והכול כל כך עשיר באופן המחשבה והרגש. הניירות הם כמו עלי זהב עדינים ויקרים. ואימא – האופן שהיא רואה את העולם, החיבורים, החרדה, האפלה שהופכת לאסתטיקה משובחת ייחודית וטוב טעם. על ידי הפריימים שלה היא אוצרת את העולם והופכת אותו למטפיזיקה של חלום, לזמן שהוא לא זמן, נצחיות אבודה; זיכרון שהוא עתיד כי הוא תמיד מלווה אותך, מין שכבה דקיקה מתחת לעור”.

רות אגסי: [בתצלומי] האנשים תמיד מחוץ לפריים. או שהם היו שם רגע לפני או שהם יהיו שם רגע אחרי או שהם היו שם לפני המון זמן. אנשים שאני חושבת עליהם שהם המשפחה שלי, הם כבר לא יהיו שם, כי כולם כבר מתים. הרבה מההתכוונות בעבודה שלי זה בהחלט חשיפה של המשפחה שלי, לא חשיפה לציבור אלא חשיפה פנימית של הדבר הזה שקוראים לו 'משפחה', של החלק במשפחה שלא הכרתי מימיי”.

יעל כנעני (שמוי): “אני במשפחה ממולכדת, לא מלוכדת, ממולכדת. זה לא כיה: אבא מאסטרו ושתי בנות כל כך מצליחות וחזקות. זה לא סוד אבל זו אמת. השאלה היא איך אני חיה עם זה. לא פשוט, וזה לא יכול להיות פשוט. לכל אחד יש התקופה שלו, המקום שלו, יש שוני אבל יש המון דמיון”.

עופרי כנעני: “השפעתו של סבא שלי [יחיאל שמי] עלי רבה עד בלי די. הוא לימד אותי הרבה על אהבה, על משפחה, על נכונות לשיחה ועל האפשרות לחיות חיים מרובי מחויבויות. אני רוצה לחשוב שאנחנו שנינו גם אנשים פוליטיים. [...] אמי, סבי ואני בחרנו להיות גם אמנים, גם הורים, גם מחנכים וגם לפעול בהרבה מסגרות אחרות שאינן הסטודיו. בכך אנחנו פועלים באופן דומה והשפעתם עלי עצומה. [...] אפשר למצוא קרבה ביני לבין סבא שלי ואימא שלי, שגם היא נוכחת כמוכן. זו מין השפעה שנמצאת בעמוד השדרה שלך, בדם שלך. זה לא משהו שאתה מודע לו וחושב עליו. הוא פשוט נמצא וכל הזמן מופיע. [...] כל הסיפור של המשפחה זה אתך ונגדך גם יחד. רק שאתה מבין את זה, אתה חי עם זה, זה לא משהו שיעלם”.

קריאת הציטוטים הללו דומה להתבוננות בתמונות מתוך אלבומים משפחתיים – לכאורה ייחודיים וחד פעמיים ולאמיתו של דבר דומים וחוזרים על עצמם. זהו כול הסיפור וזו גם אולי התמונה השלמה – אמנות השילוב של משפחה ואמנות.

תודות

תודות לכל מי שסייעו בשלבי התחקיר והלמידה האוצרותיים לקראת התערוכה. תודות לכל האמניות והאמנים ולבני ובנות משפחותיהם שפתחו את ביתם, את סדנאותיהם ואת חדרי ליבם, שיתפו אותנו בסיפורי חיים מרתקים וסייעו לנו בבחירת עבודות רלוונטיות לנושא התערוכה.

תודות לסטודנטיות בקורס אוצרות, שעשו לילות כימים בעבודה על כל השלבים המתישים של ההכנות לתערוכה ולקטלוג. תודה מיוחדת לנטלי אנדריאשביץ' על הרגישות, הנחישות וההתעקשות על הפרטים המרובים במעשה המרכבה של ההפקה, תוך שמירה על רוח צוות ותרבות עבודה שיתופית נינוחה בקורס האוצרות, שאפשרו להביא את התערוכה לידי סיום מוצלח.

תודה מיוחדת לקרן עופר לזין לאמנות ישראלית על תרומתה הנדיבה להפקת הקטלוג ועל השאלת עבודות לתערוכה מאוספה הייחודי. תודה לאוצרות האוסף של עופר לזין גב' ליאור יהל-אוהד וגב' תמרה גרמובה על שיתוף הפעולה בכל שלבי העבודה על התערוכה ועל הקטלוג.

תודה לבנו כלב ולאטלייה שמי בקיבוץ כברי על שהשאילו לתערוכה עבודות מאוספיהם.

תודה לגב' דליה פרשקר על הסיוע הנדיב להפקת התערוכה. תודה מיוחדת שמורה לנשיאת האוניברסיטה, פרופ' רבקה כרמי, על תמיכתה המתמשכת בגלריות ובפעילות האוצרותית במחלקה לאמנויות באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. ללא תמיכתה העקבית והבלתי מתפשרת, לא היינו יכולים להגשים ולממש את חלומותינו האוצרותיים הלכה למעשה.

ח"מ

שורשים ויורשים

פולינה וינדמן ומאיה מלאך

בתערוכה "הכול נשאר במשפחה: מורשת משפחתית באמנות הישראלית" מוצגות עבודותיהן של עשרים ואחת משפחות של אמנים משפיעים בארץ, אשר עיצבו את האמנות המקומית לדורותיה. התערוכה מציגה את יצירותיהם של כמה מן האמנים הישראלים המרכזיים לאורך השנים, לצד עבודותיהם של בני משפחותיהם אשר בחרו גם הם לעסוק ביצירה חזותית.

מן הראיונות עם המשפחות שערכו הסטודנטיות בקורס האוצרות במחלקה לאמנויות באוניברסיטת בן-גוריון בנגב ומן המוצגים שנבחרו לתערוכה, ניתן ללמוד על הקשרים בין בני המשפחה היוצרת ובין הבחירות האמנותיות שלהם. השפעת האמנים הוותיקים על היצירה המשפחתית ניכרת, הן כאשר בניהם/בנותיהם ממשיכים את דרכם האמנותית והן כאשר הם בוחרים בדרך אישית שונה ו/או במדיום אמנותי שונה.

במשפחת רובין העיסוק האמנותי כולל את הסב ראובן רובין ואת שני נכדיו, גידי ומיכל רובין. יצירותיהם מדגימות קשרים מסועפים ומרתקים בין בני המשפחה. ראובן היה אמן פיגורטיבי, אשר נתן ביטוי לזהותו כמהגר מרומניה לארץ ישראל הנבנית במהלך אידיאולוגי ציוני-חלוצי ולרצונו העז להשתלב בה. נכדו גידי רובין (החי ופועל בלונדון) אמנם פועל בתוך מרחב הציור הפיגורטיבי תוך שימוש בפלטת צבעים פסטלית דומה לזו של סבו, אך נושאו אוניברסליים יותר – היסטוריה, זיכרון וזמן. מיכל, נכדתו של ראובן, התרחקה ממנו במדיום האמנותי שלה כשבחרה בצילום, אולם נראה כי יש קווי דמיון בין תכני יצירתה לאלו של סבה; למשל, בעיסוקה בחוויות אישיות במסגרת המשפחה, האימהות והיחסים בין בני אדם.

במשפחת אופק ניכר דמיון משפחתי בדימויים, בתכנים ובסגנון האמנותי בין יצירותיו של האב אברהם אופק לבין אלה של בניו אבנר ויונתן. זהו דמיון מודע ואף מכוון, המבטא את גאוותם על אביהם ואת רצונם להמשיך את תפיסת עולמו ויצירתו. הם גם מושפעים מאביהם מבחינת הטכניקה והחומרים, אך, בניגוד לו, אבנר בחר לעסוק באדריכלות ולצייר בזמנו החופשי, ואילו יונתן מתרכז בעיקר בפיסול. על פניו, היוצרים בני משפחת גרשוני שונים זה מזה תכלית שינוי. עם זאת, מצאנו דמיון בשימוש שהם עושים בחומרים ובצבעים. ההורים, משה וביאנקה, ובנם אורי מדגימים שימוש בחומר כעניין המרכזי באמנות של כל אחד מהם. משה גרשוני חקר

והשתמש בחומרים שונים בפיסול, בציור ובמיצב; אשתו לשעבר, ביאנקה אשל-גרשוני, עוסקת במגוון עשיר של חומרים "גבוהים" ו"נמוכים" בפיסול קרמי, בעיצוב תכשיטים פיסוליים ולאחרונה בציורים ממוחשבים בתוכנת "צייר". בנם, אורי גרשוני, אמנם התרחק מן המדיומים של הוריו ובחר לעסוק בצילום, אך גם בתחום זה הוא מרבה להתייחס לחומריות האובייקטים, שהוא מציב או לוכד בעדשת מצלמתו או לחומרים הכימיים שבעזרתם הוא מדפיס חלק מן התצלומים.

דמיון מסוג אחר של מורשת משפחתית-אמנותית ניתן למצוא במשפחת אבו שקרה. אצל ואליד, עאסם, סעיד, פריד וכרים ניכרת ההשפעה ההדרית בשימוש בתכנים, באמצעים ובצורות. האמנים במשפחה זו שילבו ומשלבים ביצירותיהם מאפיינים וסמלים של התרבות הערבית-פלסטינית ומבטאים את תחושותיהם האישיות כבני מיעוט החיים בישראל. מכלול יצירתו, דימויו וסגנונו של עאסם אבו שקרה המנוח, האמן הראשון במשפחה שיצר והתפרסם בשדה האמנות הישראלי, השפיעו על ממשיכי דרכו במשפחה. עם השנים, כל אחד מהם בוחן וסולל את דרכו כיוצר שונה וייחודי, למרות המאפיינים המשותפים.

גם במשפחת גוטמן, מנחם (חָמִי), בנו של נחום גוטמן, מודע להשפעה הניכרת של אביו ויצירותיו. בציורי האב והבן – שחזר לצייר לאחר שפרש מעיסוקיו המדעיים – אפשר לזהות דימויים פיגורטיביים, פלטת צבעים ורעיונות דומים.

אופי שונה של קשרים אמנותיים מצאנו במשפחת קרוון. הסב, אברהם, היה אדריכל ומתכנן נוף עירוני. האב, דני, התרחק מעיסוקו של אביו והמירו בפיסול סביבתי וציור. הנכדה-הבת, תמר, בחרה בכיוון יצירה שונה – צילום, תוך התמחות בצילומי אופנה אמנותיים. בראיונות עמם הצביעו האב והבת על ההשפעה ההדרית, המודעת והלא מודעת, גם כאשר המדיומים השונים שלהם לא משקפים זאת לכאורה. דני קרוון חש שירש מאביו את התעוזה ואת האומץ להתמודד עם דברים. תמר למדה מאביה כיצד לממש את חופש היצירה.

ביצירה של משפחת הנדלר-אורי-ימפולר, ניכרת ההשפעה של בני המשפחה. אם כי סגנונות יצירתן של אביבה אורי ובתה רחל ימפולר שונים זה מזה, המהות דומה – כפי שמעידה רחל. אצל שתיהן היצירות משיקות לאירועים בחייהן, מושפעות ומשפיעות על הרגשות המובעים ומוטמעים ביצירות. בחלק ניכר מיצירותיהן ניתן להבחין בהפשטה גוברת והולכת ובמופשט בעל סממנים רוחניים או אפילו מיסטיים. הצייר והרשם דוד הנדלר, מורה לציור ולרישום של אביבה אורי ובן זוגה עד אחרית ימיו, השפיע עליה רבות.

במשפחת קדישמן היו וישנם יוצרים אחדים: בלהה, אמו של מנשה קדישמן, החלה לצייר בזקנתה וזיכרונות צבעוניים בסגנון תמים. בנה, מנשה, היה אמן רבגוני

שיצר ציורים, פסלים, מיצבים והדפסים בסגנונות שונים, ממופשט מינימליסטי דרך פרויקטים מושגיים ופיסול פיגורטיבי ועד ציור אקספרסיבי. בתו של מנשה קדישמן ונכדתה של בלהה, מאיה, בחרה במשחק ובכתיבה ואילו אחיה, בן, בחר בציור בסגנון ובאמצעים חדשים ושונים מאלה של אביו.

משפחת שמי-כנעני כוללת את הפסל יחיאל שמי, הידוע בעיקר כפסל מינימליסטי, שיצר בעיקר בברזל. בתו, יעל כנעני, עסקה בכוריאוגרפיה וכיום מקדישה את עצמה לאמנות פלסטית המצויה בזיקה לייצוגים מופשטים של תנועה ומקימת אתם דיאלוג. בנותיה, עפרי ואביטל, יוצרות מיצגים ומיצבים ומפסלות בחומרים שונים. למרות נקודות דמיון והשקה במדיומים ובנושאים, לכל אחת מהן נגיעה ייחודית משלה. המשפחות הללו והאחרות בתערוכה מצביעות על הקשרים השונים בין בני המשפחה, בין אם בדמיון חזותי ניכר ובין אם ברוח היצירה. גם כאשר אין דמיון וקרבה של ממש בין היצירות של בני הדורות השונים, רבים מהם מעידים כי פעילותם האמנותית נובעת מחייהם בבית שהיה משופע באמנות. בניסוחים שונים, הם מדגישים כי זו הייתה חוויה מכוננת, שהשפיעה על עשייתם ועיצבה את דרכם הייחודית. בתום עבודת האוצרות המרתקת, אנו למדות מתערוכה שופעת יצירות וסיפורים אישיים זו, שבין אם האמנים התרחקו מאוד מן האמנים/בני המשפחה שקדמו להם ובין אם המשיכו בדרכם בנחישות ועיקשות, בכל אחת מן המשפחות ישנו שורש וגזע מרכזי שממנו עולים ומשתרגים ענפים ועלים, אשר ממשיכים לבלבל ולצמוח מעלה מעלה.

משפחת אבו שקרה (עמ' 103-108)

אוצרות: אמאני מהדאוי, מייס גרה וסלמא עיאדה
ואליד אבו שקרה – נולד בשנת 1945 באום אל-פחם; חי ועובד בלונדון.
עאסם אבו שקרה – נולד בשנת 1961 באום אל-פחם; חי ופעל באום אל-פחם ובתל אביב; נפטר בשנת 1990 באום אל-פחם. (בן דודם של ואליד, סעידי ופריד אבו שקרה ודודו של כרים אבו שקרה)

סעידי אבו שקרה – נולד בשנת 1956 באום אל-פחם; חי ועובד באום אל-פחם. (אחיהם של ואליד ופריד אבו שקרה ובן דודו של עאסם אבו שקרה)

פריד אבו שקרה – נולד בשנת 1963 באום אל-פחם; חי ועובד באום אל-פחם. (אחיהם של ואליד וסעידי אבו שקרה ובן דודו של עאסם אבו שקרה)

כרים אבו שקרה – נולד בשנת 1982 באום אל-פחם; חי ועובד באום אל-פחם. (אחיינו של עאסם אבו שקרה)

משפחת אגסי (עמ' 88-91)

אוצרת: ענבר יוסף
מאיר אגסי – נולד בשנת 1947 בקיבוץ רמת הכובש; חי ועבד בישראל ובבריטניה; נפטר בשנת 1998 בבריטניה.
רותי אגסי – נולדה בשנת 1949 בהרצליה; חיה ועובדת בתל אביב.
נלי אגסי – נולדה בשנת 1973 בתל אביב; חיה בשיקגו ועובדת בארה"ב ובישראל. (בתם של רות ומאיר אגסי)

משפחת אופק (עמ' 30-33)

אוצרת: מאיה מלאך
אברהם אופק – נולד בשנת 1935 בבורגס, בולגריה; עלה לישראל בשנת 1949; חי ועבד בירושלים; נפטר בשנת 1990 בירושלים.
אבנר אופק – נולד בשנת 1969 בירושלים; חי בבית זית ועובד בבית זית ובירושלים. (בנם של תלמה ואברהם אופק)
יונתן אופק – נולד בשנת 1973 בירושלים; חי ועובד במושב אניעם. (בנם של תלמה ואברהם אופק)

משפחת אורבך-עפרת (עמ' 34-37)

אוצרת: חגית אייזן
עליזה אורבך-עפרת – נולדה בשנת 1940 בחיפה; חייתה ועבדה בירושלים; נפטרה בשנת 2016 בירושלים.
עדן אורבך-עפרת – נולדה בשנת 1979 בירושלים; חיה ועובדת בתל אביב. (בתם של עליזה אורבך-עפרת והיסטוריון האמנות גדעון עפרת)

משפחת אלקיים (עמ' 96-99)

אוצרות: שיר כוג'סטבה ונועה קמיל
מיכאל אלקיים – נולד בשנת 1954 בטיניר, מרוקו; עלה לישראל בשנת 1956; חי ועובד בנתיבות.
נטע אלקיים – נולדה בשנת 1980 בנתיבות; חיה ועובדת בירושלים. (בתו של מיכאל אלקיים)

משפחת באומן (עמ' 84-87)

אוצרת: שירה אריאל
שאול (טולי) באומן – נולד בשנת 1933 בארגנטינה; עלה לישראל בשנת 1956; חי ועבד בקיבוץ עמיר; נפטר בשנת 2015 בקיבוץ עמיר.
אילנה באומן – נולדה בשנת 1934 בארגנטינה; עלתה לישראל בשנת 1956; חיה ועובדת בקיבוץ עמיר.
שלומית באומן – נולדה בשנת 1962 בקיבוץ עמיר; חיה ועובדת ביפו. (בתם של אילנה וטולי באומן)
גיל מיודוסר באומן – נולדה בשנת 1997 בתל אביב; חיה ועובדת ביפו. (בתה של שלומית באומן ונכדתה של אילנה וטולי באומן)

משפחת גבע/גבר (עמ' 59-64)

אוצרת: זוהר בהט
יעקב (קובה) גבר – נולד בשנת 1907 בפולין; עלה לארץ בשנת 1933; חי ועבד בקיבוץ עין שמר; נפטר בשנת 1993 בקיבוץ עין שמר.
פרנקה גבע – נולדה בשנת 1908 בפולין; עלתה לארץ בשנת 1933; חייתה ועבדה בקיבוץ עין שמר; נפטרה בשנת 1989 בקיבוץ עין שמר.
אביטל גבע – נולד בשנת 1941 בקיבוץ עין שמר; חי ועובד בקיבוץ עין שמר. (בנם הבכור של פרנקה וקובה גבר-גבע, אחיו של ציבי גבע ואביו של עתר גבע; בחר לא להתראיין)

לי רמון – נולדה בשנת 1955 בקיבוץ גבעת ברנר; חיה ועובדת בנהריה.

גן דה לנגה – נולדה בשנת 1985 במצפה עמוקה; חיה ועובדת בתל אביב. (בתם של לי רמון ויצחק דה לנגה)

משפחת הנדלר/אורי/ימפולר (עמ' 56-58)

אוצרת: שרון ציקבאשוילי
דוד הנדלר – נולד בשנת 1904 בקייב, רוסיה (היום אוקראינה); עלה לארץ בשנת 1924; חי ועבד בתל אביב; נפטר בשנת 1984 בתל אביב.
אביבה אורי – נולדה בשנת 1922 בצפת; חייתה ועבדה בתל אביב; נפטרה בשנת 1989 בתל אביב. (בת זוגו של דוד הנדלר)
רחל אורי-ימפולר – נולדה בשנת 1946 בתל אביב; חיה ועובדת בתל אביב. (בתה של אביבה אורי)

משפחות נרוני/אמיתי/פורטוגלי (עמ' 52-55)

אוצרת: סתיו רוקח
שלמה נרוני – נולד בשנת 1885 ברוסיה; עלה לארץ בשנת 1905; נפטר בשנת 1960. (ראה עצמו כאביו הרוחני של יצחק אמיתי)
יצחק אמיתי – נולד בשנת 1907 בירושלים; חי ועבד בצפת; נפטר בשנת 1985.
נירה (אמיתי) פורטוגלי – נולדה בשנת 1937 בתל אביב; חיה ועובדת באשקלון. (בתו של יצחק אמיתי. השם נירה ניתן לה לבקשת שלמה נרוני)
גנית פורטוגלי – נולדה בשנת 1960; חיה בתל אביב ועובדת בסטודיו בבית-חנן. (בתה של נירה פורטוגלי ונכדתו של יצחק אמיתי)

משפחת סגן-כהן/לאור (עמ' 109-113)

אוצרת: גלי כץ
מיכאל סגן-כהן – נולד בשנת 1944 בירושלים; חי ועבד בניו יורק ובירושלים; נפטר בשנת 1999 בירושלים.
ליאורה לאור – נולדה בשנת 1952 בירושלים; חיה ועובדת בירושלים. (בת זוגו של מיכאל סגן-כהן)
מלאכי סגן-כהן – נולד בשנת 1990 בירושלים; חי ועובד בירושלים. (בנם של מיכאל סגן-כהן וליאורה לאור)

ציבי גבע – נולד בשנת 1951 בקיבוץ עין שמר; חי ועובד בתל אביב. (בנם של פרנקה וקובה גבר-גבע)

מיכל גבע – נולדה בשנת 1980 בקיבוץ עין שמר; חיה ועובדת בניו יורק. (בתו של ציבי גבע)
עתר גבע – נולד בשנת 1975 בקיבוץ עין שמר; חי ועובד בקיבוץ עין שמר ובתל אביב. (בנו של אביטל גבע; בחר לא להתראיין ולא להשתתף בתערוכה)

משפחת גוטמן (עמ' 38-41)

אוצרת: שי שירה ליטמן
נחום גוטמן – נולד בשנת 1898 בטלנשטי, בסרביה (היום מולדובה); עלה לארץ בשנת 1905; נפטר בשנת 1980 בתל אביב
מנחם (חמי) גוטמן – נולד בשנת 1936 בתל אביב; חי ועובד ברמת אפעל. (בנו של נחום גוטמן)

משפחת גולדשטיין (עמ' 92-95)

אוצרת: אלונה גורודצקי
גרי גולדשטיין – נולד בשנת 1950 בנשוויל, טנסי, ארה"ב; עלה לישראל בשנת 1977; חי ועובד בתל אביב.
דינה גולדשטיין – נולדה בשנת 1979 בירושלים; חיה ועובדת בתל אביב. (בתו של גרי גולדשטיין)

משפחת גרשוני (עמ' 65-67)

אוצרת: נטלי אנדריאשביץ'
משה גרשוני – נולד בשנת 1936 בתל אביב; חי ועבד בתל אביב; נפטר בשנת 2017 בתל אביב.
ביאנקה אשל-גרשוני – נולדה בשנת 1932 בסופיה, בולגריה; עלתה לארץ בשנת 1939; חיה ועובדת ברעננה.
אורי גרשוני – נולד בשנת 1970 ברעננה; חי ועובד בתל אביב. (בנם של ביאנקה ומשה גרשוני)
אדם גרשוני – נולד בשנת 1967 ברעננה; חי ועובד בתל אביב. (בנם של ביאנקה ומשה גרשוני; בחר לא להתראיין ולא להשתתף בתערוכה)

משפחת דה לנגה/רמון (עמ' 100-102)

אוצרת: שני חזן
יצחק דה לנגה – נולד בשנת 1951 בקיבוץ שדה נחמיה; חי ועובד בנהריה.

משפחת קדישמן (עמ' 28, 29)

אוצרת: דוריאל בס

בלהה קדישמן – נולדה בשנת 1900 ברוסיה; עלתה לארץ בשנת 1924; נפטרה בשנת 1982 בתל אביב.

מנשה קדישמן – נולד בשנת 1932 בתל אביב; חי ועבד בתל אביב; נפטר בשנת 2015 בתל אביב. (בנה של בלהה קדישמן)

בן קדישמן – נולד בשנת 1964 בלונדון; חי ועובד בתל אביב. (בנו של מנשה קדישמן ונכדה של בלהה קדישמן)

משפחת קרוון (עמ' 81-83)

אוצרת: הגר בוחבוט

אברהם קרוון – נולד בשנת 1902 בלבוב, אוקראינה; עלה לארץ בשנת 1920; נפטר בשנת 1968 בתל אביב.

דני קרוון – נולד בשנת 1930 בתל אביב; חי ועובד בעיקר בתל אביב וברחבי העולם. (בנו של אברהם קרוון)

תמר קרוון – נולדה בשנת 1969 בתל אביב; חיה ועובדת בתל אביב. (בתו של דני קרוון ונכדתו של אברהם קרוון)

משפחת ראוכוורגר (עמ' 47-51)

אוצרים: נוי שפיגלמן וחיים מאור

יאן ראוכוורגר – נולד בשנת 1942 בבירים עלי, טורקמניסטן, גדל בקייב ולמד במוסקבה, ברה"מ; עלה לישראל בשנת 1973; חי ביפו ועובד בתל אביב.

גלית ראוכוורגר – נולדה בשנת 1959 בקיבוץ עין חרוד איחוד; חיה ביפו ועובדת בתל אביב.

מוטי ראוכוורגר – נולד בשנת 1977 ביפו; חי ועובד בתל אביב. (בנם של יאן ראוכוורגר ואשתו הראשונה אירה ראוכוורגר)

נדב ראוכוורגר – נולד בשנת 1989 ביפו; חי ועובד בחיפה. (בנם של גלית ויאן ראוכוורגר)

משפחת רובין (עמ' 24-27)

אוצרת: פולינה וינדמן

ראובן רובין – נולד בשנת 1893 בגאלאץ, רומניה; עלה לארץ ב-1923; נפטר בשנת 1974 בתל אביב.

דגדגון רובין – נולד בשנת 1973 בתל אביב; חי ועובד בלונדון. (נכדו של ראובן רובין)

מיכל רובין – נולדה בשנת 1977 בתל אביב; חיה ועובדת בתל אביב וניו יורק. (נכדתו של ראובן רובין)

משפחת ריזמן/בן שלום (עמ' 75-80)

אוצרת: רעות יעקב

אורי ריזמן – נולד בשנת 1921 בקיבוץ תל יוסף; חי ועבד בקיבוץ כברי; נפטר בשנת 1991 בקיבוץ כברי.

אסנת ריזמן בן שלום – נולדה בשנת 1947 בקיבוץ כברי; חיה ועובדת בקיבוץ גבעת חיים מאוחד. (בתו של אורי ריזמן)

ליה בן שלום – נולדה בשנת 1981 בקיבוץ גבעת חיים מאוחד; חיה ועובדת בקיבוץ גבעת חיים מאוחד. (בתה של אסנת בן שלום ונכדתו של אורי ריזמן)

משפחת שמי/כנעני (עמ' 68-74)

אוצרת: שקד גולן

יחיאל שמי – נולד בשנת 1922 בחיפה; חי ועבד בקיבוץ כברי; נפטר בשנת 2003 בקיבוץ כברי.

יעל כנעני – נולדה בקיבוץ כברי; חיה ועובדת בקיבוץ כברי. (בתו של יחיאל שמי)

עפרי כנעני – נולדה בשנת 1975 בקיבוץ כברי; חיה ועובדת בניו יורק. (בתה של יעל כנעני ונכדתו של יחיאל שמי)

אביטל כנעני – נולדה בשנת 1978 בקיבוץ כברי; חיה ועובדת בתל אביב. (בתה של יעל כנעני ונכדתו של יחיאל שמי)

משפחת שץ (עמ' 42-46)

אוצרת: דנה מן

בוריס שץ – נולד בשנת 1867 בוורניא, ליטא; עלה לארץ ב-1906; נפטר בשנת 1932 בדנוור, קולורדו, ארה"ב.

בצלאל (ליליק) שץ – נולד בשנת 1912 בירושלים; נפטר בשנת 1978 בירושלים. (בנו של בוריס שץ)

זהרה שץ – נולדה בשנת 1916 בירושלים; נפטרה בשנת 1999 בירושלים. (בתו של בוריס שץ)

לואיז שץ – נולדה בשנת 1916 בוונקובר, קנדה; עלתה לישראל ב-1951; נפטרה בשנת 1997 בירושלים. (כלתו של בוריס שץ)

עבודות

Works

ראובן רובין, משפחתי - ציור הכנה, 1950, שמן על בד, 55x47, אוסף מוזיאון בית ראובן
Reuven Rubín, My Family – a Sketch, 1950, oil on canvas, 55x47, Rubín Museum of Art Collection

גדעון רובין, אב ובן, 2011, שמן על פשתן, 56x51, אוסף האמן
Gideon Rubin, Father and Son, 2011, oil on linen, 56x51, artist's collection

מיכל רובין, מיקה וקייסי, יוון, 2015, תצלום צבע, 60x50, אוסף האמנית
Michal Rubin, Mika and Kacy, Greece, 2015, color photograph, 60x50, artist's collection

בן קדישמן, מתנה לאבא, 2017, שמן על נייר, 70x50, אוסף האמן
Ben Kadishman, Gift to Dad, 2017, oil on paper, 70x50, artist's collection

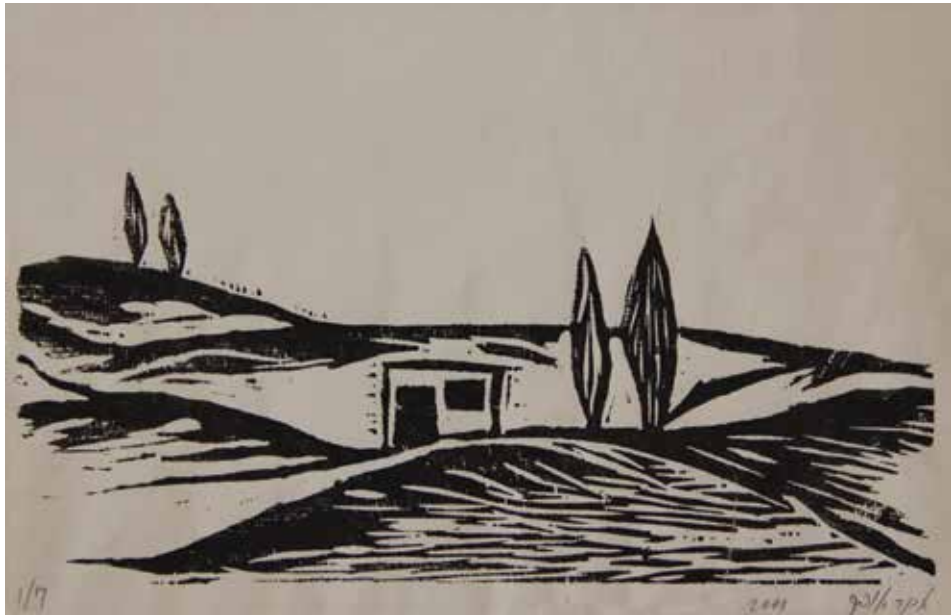

מנשה קדישמן, ראש כבש, 1994, שמן ואקריליק על בד, 60x50, אוסף פרטי
Menashe Kadishman, Sheep's Head, 1994, oil and acrylic on canvas, 60x50, private collection

אברהם אופק, ישראל: חלום ושבר, 1988-1984, אקריליק על בטון
(תצלום צבע, עותק תצוגה), 2100x300, אוניברסיטת חיפה
Avraham Ofek, Israel: A Shattered Dream, 1984-88, acrylic on concrete
(color photograph, exhibition copy), 2100x300, Haifa University

אבנר אופק, בית וברושים, 2001, חיתוך עץ, 30x40, אוסף האמן
Avner Ofek, House and Cypress Trees, 2001, woodcut, 30x40, artist's collection

יונתן אופק, הר, בית וחומה, 2008, יציקת ברונזה, קוטר: 21, אוסף האמן
Jonathan Ofek, Hill, House, and a Wall, 2008, bronze, d. 21, artist's collection

עליזה אורבך-עפרת, ללא כותרת, מתוך הסדרה "השיר על הים", 2007, 66.5x100, אוסף עופר לוין
Aliza Auerbach-Ofrat, Untitled, from "The Song of the Sea" series, 2007, 66.5x100, Ofer Levin Collection

עדן אורבך-עפרת, התחנה, 2009, וידיאו, 02:49 דקות, אוסף האמנית
Eden Auerbach Ofrat, The Station, 2009, video, 02:49 min., artist's collection

עליזה אורבך-עפרת, דיוקן עצמי, 1974, הדפס כסף, 35x23, אוסף עופר לוין
Aliza Auerbach-Ofrat, Self-Portrait, 1974, silver gelatin print, 35x23, Ofer Levin Collection

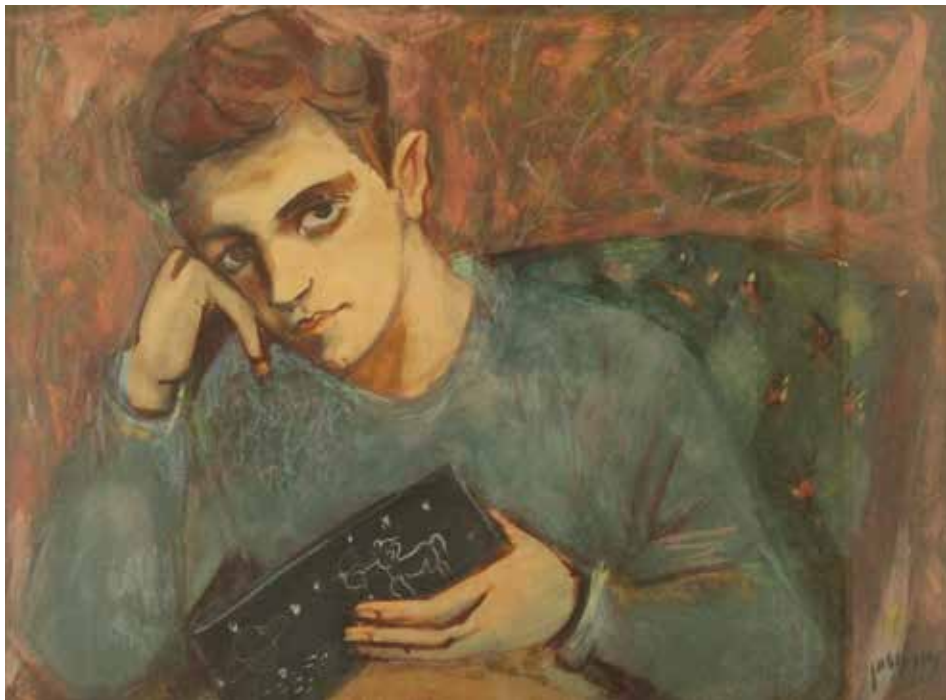
עדן אורבך־עפרת, ארבעת הפרשים של הנס הקטן, 2013, וידיאו, 02:40 דקות (לופ), אוסף האמנית
Eden Auerbach Ofrat, Little Hans' Four Horsemen, 2013, video, 02:40 min. (loop), artist's collection

נחום גוטמן, דייג בחוף יפו, 1950, שמן על בד, 49x65, אוסף פרטי
Nahum Gutman, Fisherman in Jaffa, 1950, 49x65, private collection

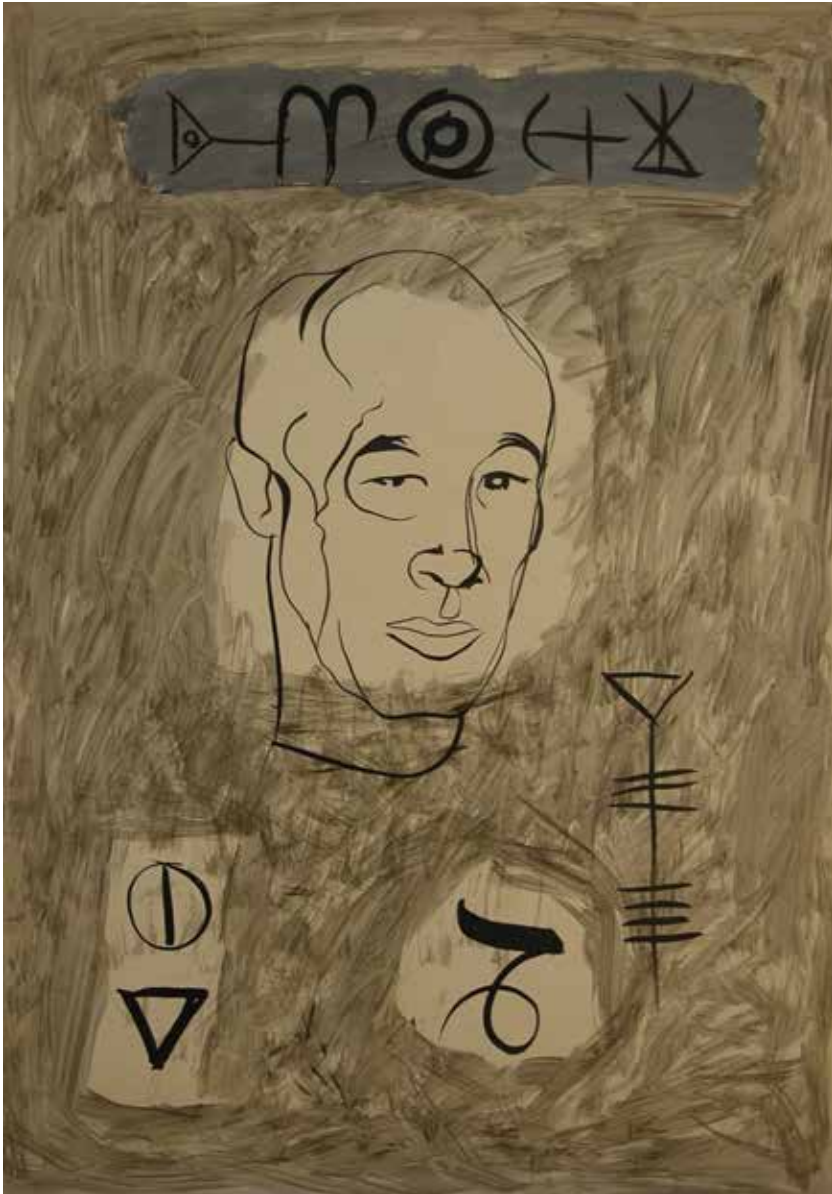
מנחם (חמי) גוטמן, ים, 2017, שמן על בד, 60x80, אוסף האמן
Menachem (Hemi) Gutman, Seascape, 2017, oil on canvas, 60x80, artist's collection

נחום גוטמן, דיוקן חמי, 1951, גואש ופסטל על נייר, 49x65, אוסף פרטי
Nahum Gutman, Portrait of Hemi, 1951, gouache and pastels on paper, 49x65, private collection

מנחם (חמי) גוטמן, דיוקן עצמי, 1947, אקוורל על נייר, 37x25, אוסף האמן
Menachem (Hemi) Gutman, Self-Portrait, 1947, watercolor, 37x25, artist's collection

בצלאל שץ, דיוקן הנרי מילר, 1956, דיו וגואש על נייר, 70x52, אוסף בית שץ
Bezalel Schatz, Portrait of Henry Miller, 1956, ink and gouache on paper, 70x52, Schatz House Collection

בוריס שץ, דיוקן עצמי, 1930 בקירוב, שמן על עץ, 60x35, אוסף בית שץ
Boris Schatz, Self-Portrait, c. 1930, oil on panel, 60x35, Schatz House Collection

לואיז שץ, איור נוף וחיות, שנות ה־50, אקריליק על נייר, 22x130, אוסף בית שץ
 Louise Schatz, Illustration of Landscape and Animals, 1950s
 Acrylic on paper, 22x130, Schatz House Collection

לואיז שץ, נוף, דמויות וחיות, שנות ה־50, גואש על נייר, 25x120, אוסף בית שץ
 Louise Schatz, Landscape, Figures, and Animals, 1950s
 Gouache on paper, 25x120, Schatz House Collection

זהרה שץ, דיוקן עצמי, שנות ה-30, שמן על עץ, 55x25, אוסף בית שץ
Zahara Schatz, Self-Portrait, 1930s, oil on panel, 55x25, Schatz House Collection

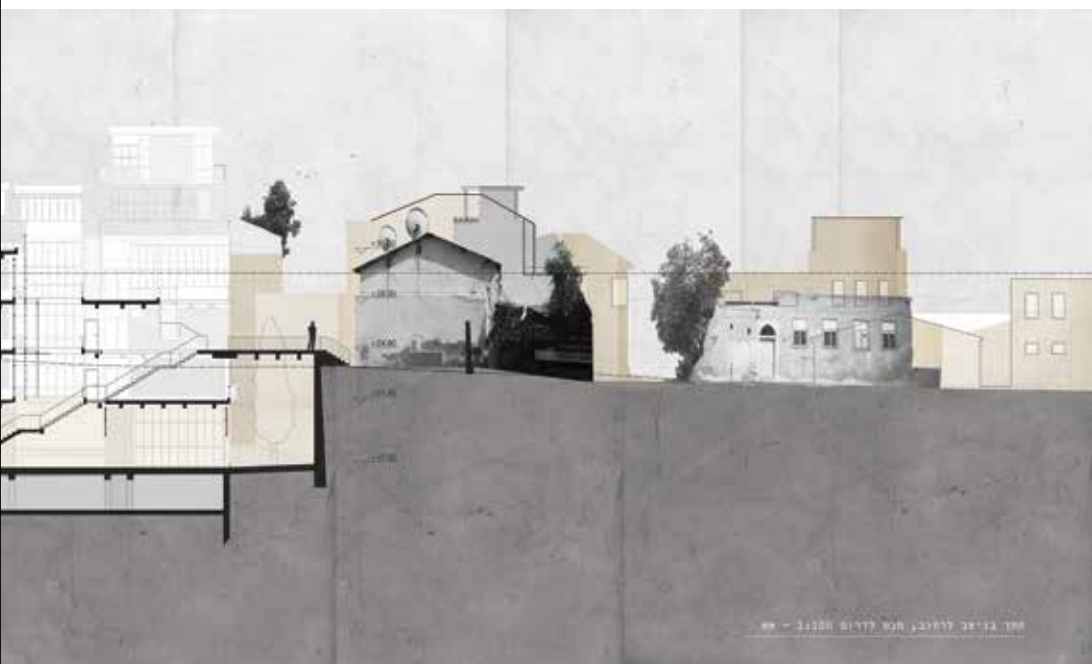
יאן ראוכוורגר, נדב בחופשה מהצבא, 2009, שמן על בד, 40x34, אוסף האמן
Jan Rauchwerger, Nadav on Furlough, 2009, oil on canvas, 40x34, artist's collection

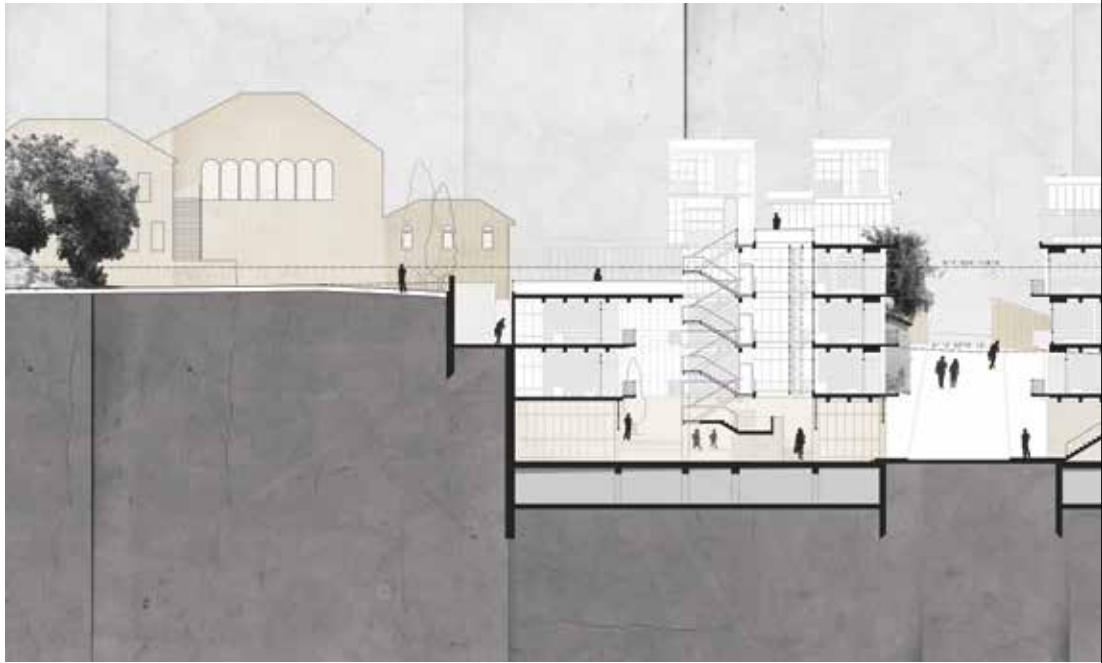
גלית ראכורגר, דיוקן עצמי עם דניאל ויאן בסטודיו, 2015, תצלום צבע, 40x60, אוסף האמנית
Galit Rauchwerger, Self-Portrait with Daniel and Jan in the Studio, 2015
Color photograph, 40x60, artist's collection

נדב ראוכורגר, פרט מתוך "מחווה 101 - מחווה למלביץ' בשני חלקים", 2016
פורצלן על שולחן עץ וזכוכית, מידות משתנות, אוסף האמן
Nadav Rauchwerger, detail from "Homage 101 - Two-Part Homage to Malevich," 2016
Porcelain on wooden table, and glass, varying dimensions, artist's collection

מוטי ראוכוורגר והדר מנקס, כלים שלובים, 2011, שרטוט ממוחשב, 50x120, אוסף האמנים
Motti Rauchwerger and Hadar Mekes, Connected Vessels, 2011, digital sketch, 50x120, artists' collection

שלמה נרוני, טבע דומם, 1937 בקירוב, שמן על בד, 56x66, אוסף משפחת פורטוגלי
Shelomo Neroni, Still Life, c. 1937, oil on canvas, 56x66, Portugali family's collection

יצחק אמיתי, טבע דומם, 1929, שמן על בד, 38x50, אוסף משפחת פורטוגלי
Itzhak Amitai, Still Life, 1929, oil on canvas, 38x50, Portugali family's collection

נירה (אמיתי) פורטוגלי, מרינה אשקלון, 1990, אקריליק על קרטון, 70x100, אוסף האמנית
Nira (Amitai) Portugali, Ashkelon Marina, 1990, acrylic on cardboard, 70x100, artist's collection

גנית פורטוגלי, זיכרונות מהגלריה בצפת של סבא יצחק, 2016,
אקריליק ועטי לבד על בד, 111x81, אוסף האמנית
Ganit Portugali, *Memories from Grandpa Itzhak's Gallery in Safed*, 2016
Acrylic and felt-tip pens on canvas, 111x81, artist's collection

דוד הנדלר, דיוקן אביבה אורי, שנות ה־40 המאוחרות, אקריליק על בד, 32x24, אוסף רחל ימפולר
David Hendler, Portrait of Aviva Uri, late 1940s, acrylic on canvas, 32x24, Rachel Yampuler's collection

אביבה אורי, ונוס, 1970, אקריליק על בד, 23x20, אוסף עופר לוין
Aviva Uri, Venus, 1970, acrylic on canvas, 23x20, Ofer Levin Collection

רחל (אורי) ימפולר, סדר העבודה הגלקטית, 2016, שמן, צבעי זכוכית על בד, 150x100, אוסף האמנית
Rachel (Uri) Yampuler, Galactic Work Order, 2016, oil and glass paint on canvas, 150x100, artist's collection

אביטל גבע, החממה, הביאנלה של ונציה, 1993, 1 מתוך 3 תצלומי צבע, 29x44, אוסף עופר לוין
Avital Geva, Greenhouse, the Venice Biennale, 1993, 1 of 3 color photographs, 29x44, Ofer Levin Collection

אביטל גבע, החממה, הביאנלה של ונציה, 1993, 1 מתוך 3 תצלומי צבע, 29x44, אוסף עופר לוין
Avital Geva, Greenhouse, the Venice Biennale, 1993, 1 of 3 color photographs, 29x44, Ofer Levin Collection

קובה גבר, כיתת לימוד בבית ילדים בעין שמר, שנות ה־40, תצלום מודפס על בד, 50x76, אוסף משפחת גבע
Kuba Gever, Classroom in a Children's-House in Ein Shemer, the 1940s
Printed photograph on canvas, 50x76, Geva family collection

מיכל גבע, ללא כותרת, 2010, אקריליק על בד, 120x160, אוסף האמנית
Michal Geva, Untitled, acrylic on canvas, 120x160, artist's collection

ציבי גבע, כאפייה, 1993, שמן על בד, 50x40, אוסף עופר לוין
Tsibi Geva, Keffiyeh, 1993, oil on canvas, 50x40, Ofer Levin Collection

אורי גרשוני, ללא כותרת, מתוך הסדרה "אביב", 2004, הדפס למבדה, 120x90, אוסף האמן
Uri Gershuni, Untitled, from the "Spring" series, 2004, Lambda print, 120x90, artist's collection

ביאנקה אשל-גרשוני, בית, 2006, שמן על בד, 70x90 ס"מ, אוסף האמנית (צילום: רן ארדה)
Bianca Eshel-Gershuni, Home, 2006, oil on canvas, 70x90, artist's collection (photo: Ran Erde)

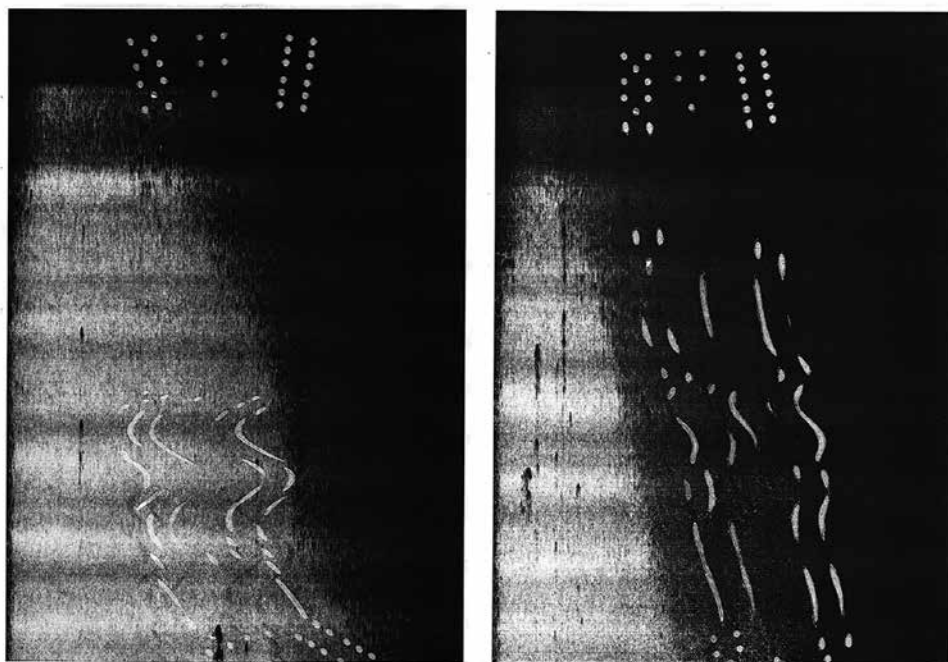
משה גרשוני, אבי נולד..., 1974, טכניקה מעורבת על נייר, 21x29.5, אוסף עופר לוין
Moshe Gershuni, "My Father was Born...", 1974, mixed media on paper, 21x29.5, Ofer Levin Collection

יחיאל שמי, פסל קיר, 1993, ברזל, 50x50, אוסף אטליה שמי, כברי
Yehiel Shemi, Wall Sculpture, 1993, iron, 50x50, Atelier Shemi Collection, Kabri

עפרי כנעני, חומר לימודי, 2000, וידיאו צבע עם סאונד, 25:13 דקות, אוסף האמנית
Ofri Cnaani, Learning Material, 2000, color video with sound, 25:13 min., artist's collection

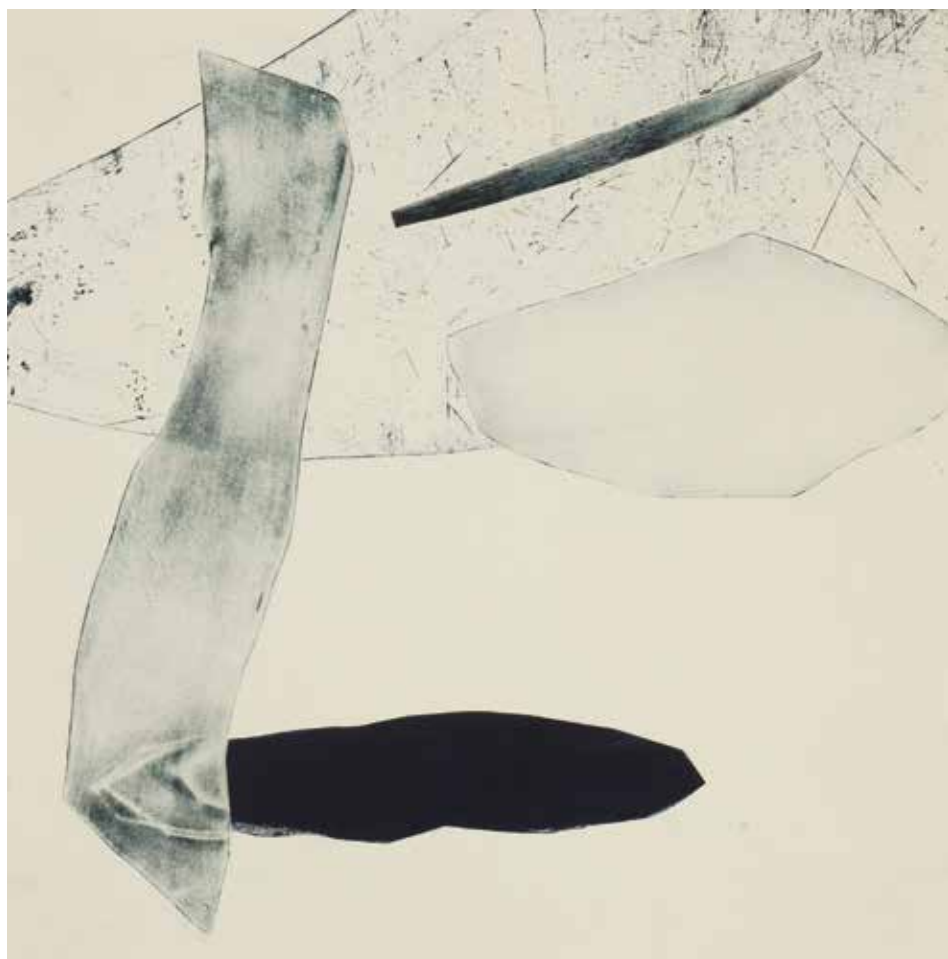
עפרי כנעני, ללא כותרת, 2017, הדפס זירוקס, 19x29, אוסף האמנית
Ofri Cnaani, Untitled, 2017, Xerox print, 19x29, artist's collection

יעל כנעני, גלויה, 2017, תרסיס צבע, דיו וגיר שמן על גלויה מודפסת, 11x15, אוסף האמנית
Yael Cnaani, Postcard, 2017, spray paint, ink, and oil pastel on printed postcard, 11x15, artist's collection

יעל כנעני, גלויה, 2017, תרסיס צבע, דיו וגיר שמן על גלויה מודפסת, 15x11, אוסף האמנית
Yael Cnaani, Postcard, 2017, spray paint, ink, and oil pastel on printed postcard, 15x11, artist's collection

אביטל כנעני, מעמקים 2, 2015, תחריט, 38x38, אוסף האמנית
Avital Cnaani, Profundi 2, 2015, etching, 38x38, artist's collection

יחיאל שמי, רישום, 1956, דיו וצבע מים, 50x35, אוסף אטליה שמי, כברי
Yehiel Shemi, Drawing, 1956, ink and watercolor, 50x35, Atelier Shemi Collection, Kabri

אורי רייסמן, אסנת, 1988, גרפית על נייר, 50x35, אוסף פרטי
Ori Reisman, Osnat, 1988, graphite on paper, 50x35, private collection

ליהי בן שלום, דיוקן יאיר, 2017, שמן על דיקט, 35x35, אוסף האמנית
Lihi Ben Shalom, Portrait of Yair, 2017, oil on plywood, 35x35, artist's collection

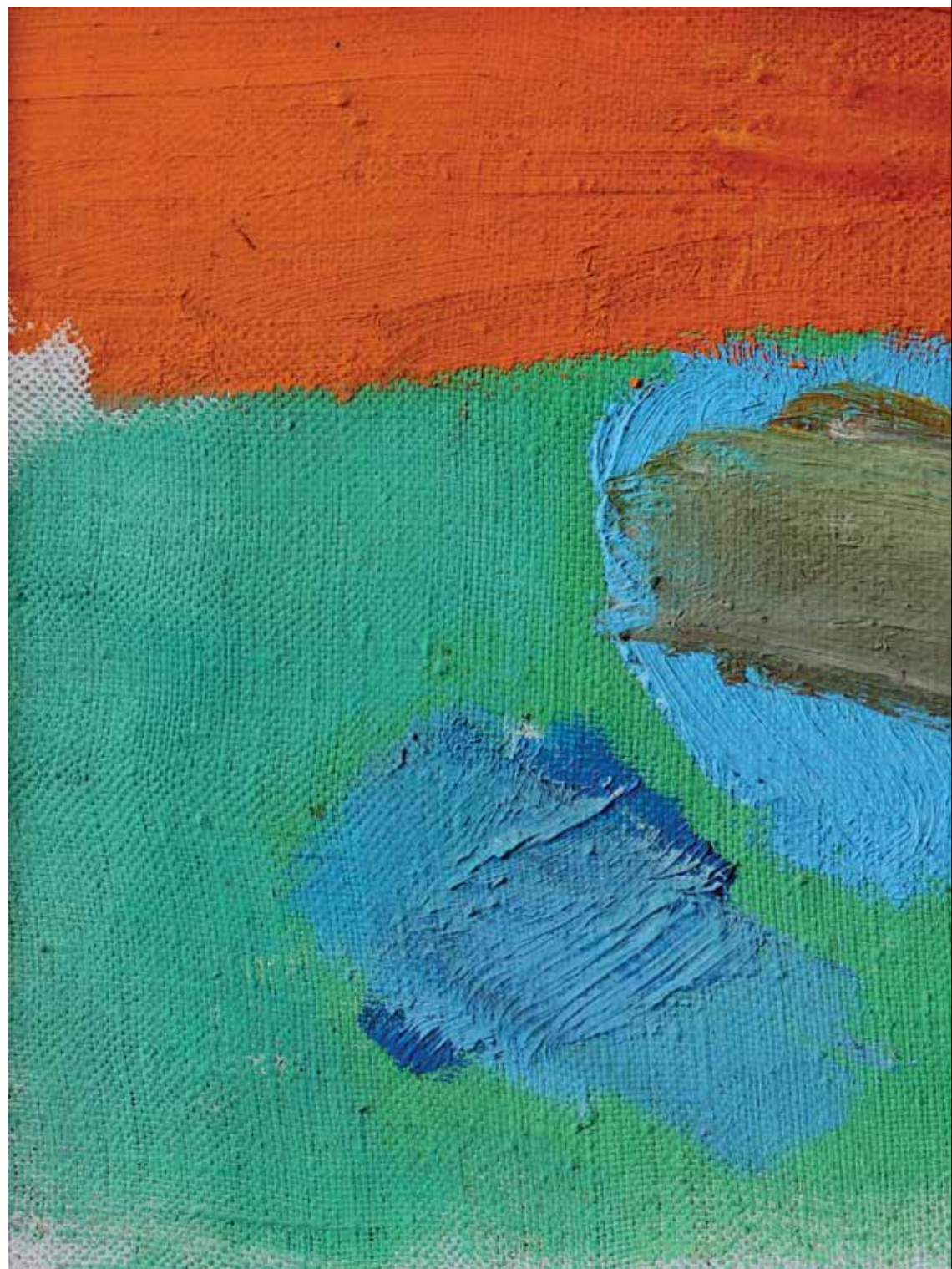

אסנת ריזמן בן שלום, אימא, 2010, שמן על בד, 120x100, אוסף האמנית
Osnat Reisman Ben Shalom, Mother, 2010, oil on canvas, 120x100, artist's collection

אורי ריזמן, נוף, שנות ה-80, שמן על בד, 24x35, אוסף פרטי
Ori Reisman, Landscape, the 1980s, oil on canvas, 24x35, private collection

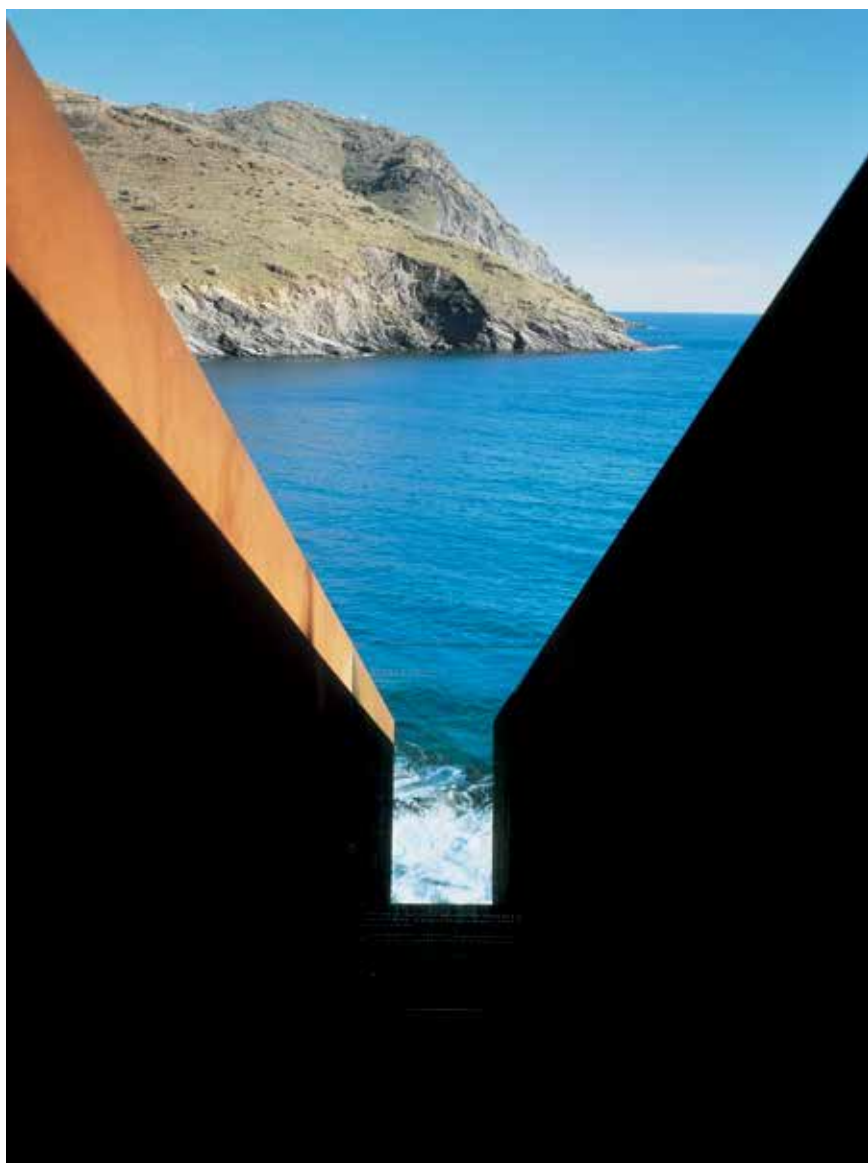

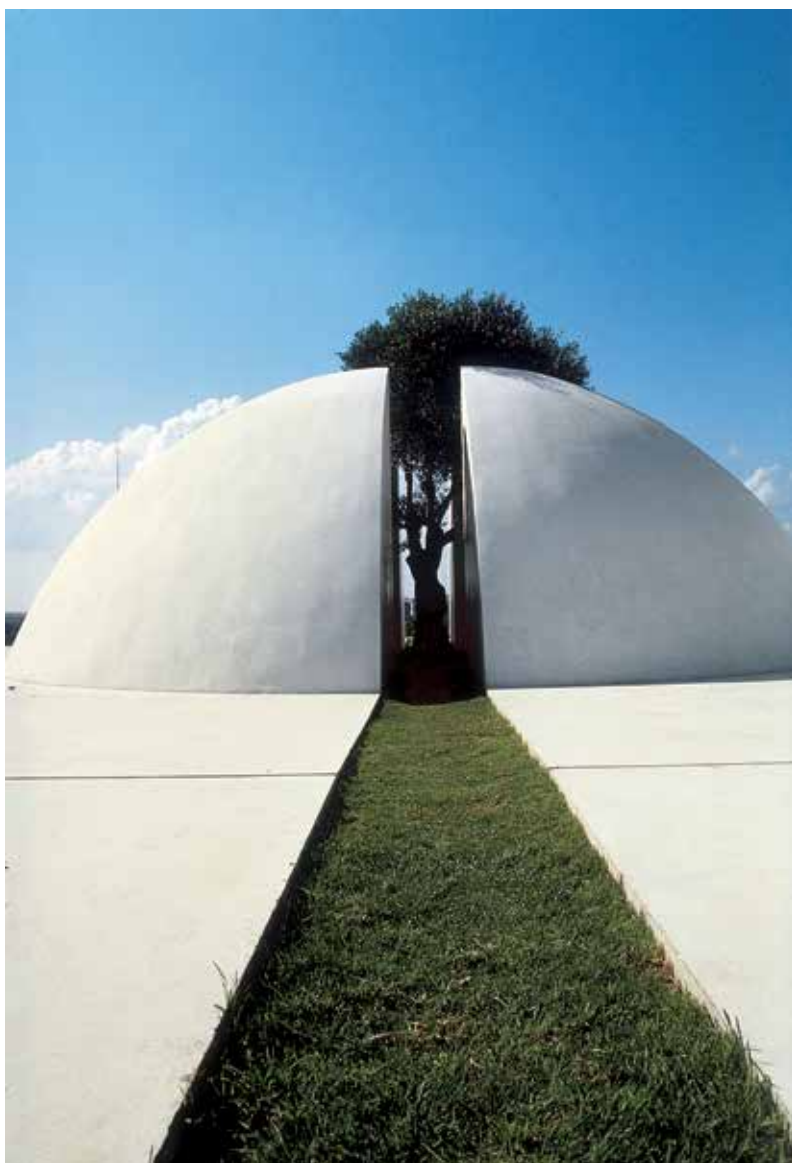
אסנת ריזמן בן שלום, אבא, 2011, שמן על בד, 100x120, אוסף האמנית
Osnat Reisman Ben Shalom, Father, 2011, oil on canvas, 100x120, artist's collection

תמר קרוון, לבבות פתוחים, 2017, תצלום צבע, 50x60, אוסף האמנית
Tamar Karavan, Open Hearts, 2017, color photograph, 50x60, artist's collection

דני קרוון, פרט מתוך מעברים: מחווה לוולטר בנימין, 1994-1990, פסל סביבתי
Dani Karavan, detail from *Passages: Homage to Walter Benjamin*, 1990-4, environmental sculpture

דני קרוון, פרט מתוך כיכר לבנה, 1976-1988, בטון לבן, עץ זית, זכוכית ודשא,
מידות הפסל השלם: 1800x3000x5000
Dani Karavan, detail from Kikar Levana (White Square), 1976-88, white concrete,
olive tree, glass and grass, the entire sculpture: 1800x3000x5000

שאול (טולי) באומן, ריק, 2012, אבן בזלת מרוקנת, 35x40, אוסף משפחת באומן (צילום: שי בן אפרים)
Saul (Tuly) Bauman, Emptiness, 2012, emptied basalt stone, 35x40
Bauman family's collection (photo: Shai Ben-Efraim)

שלומית באומן, מקומי, 2017, יציקת חומר קרמי ועקאל, 18x45x42, אוסף האמנית (צילום: שי בן אפרים)
Shlomit Bauman, Local, 2017, ceramic material cast and agal, 18x45x42
Artist's collection (photo: Shai Ben-Efraim)

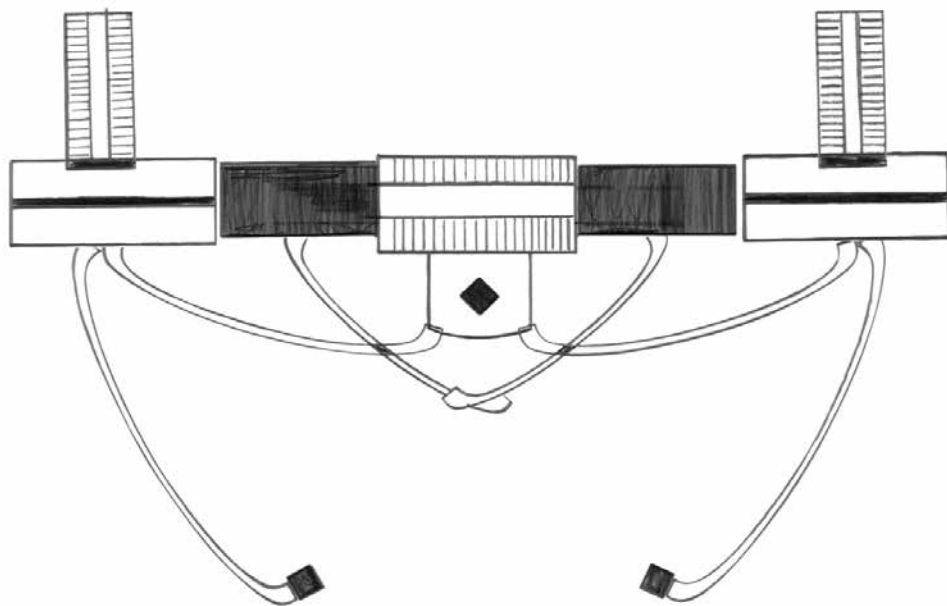
גיל מיודוסר באומן, ללא כותרת, 2017, הדפס רשת על בד, 30x45, המחלקה לעיצוב טקסטיל, שנקר
Gil Mioduser Bauman, Untitled, 2017, silkscreen on canvas, 30x45, Textile Design Department, Shenkar

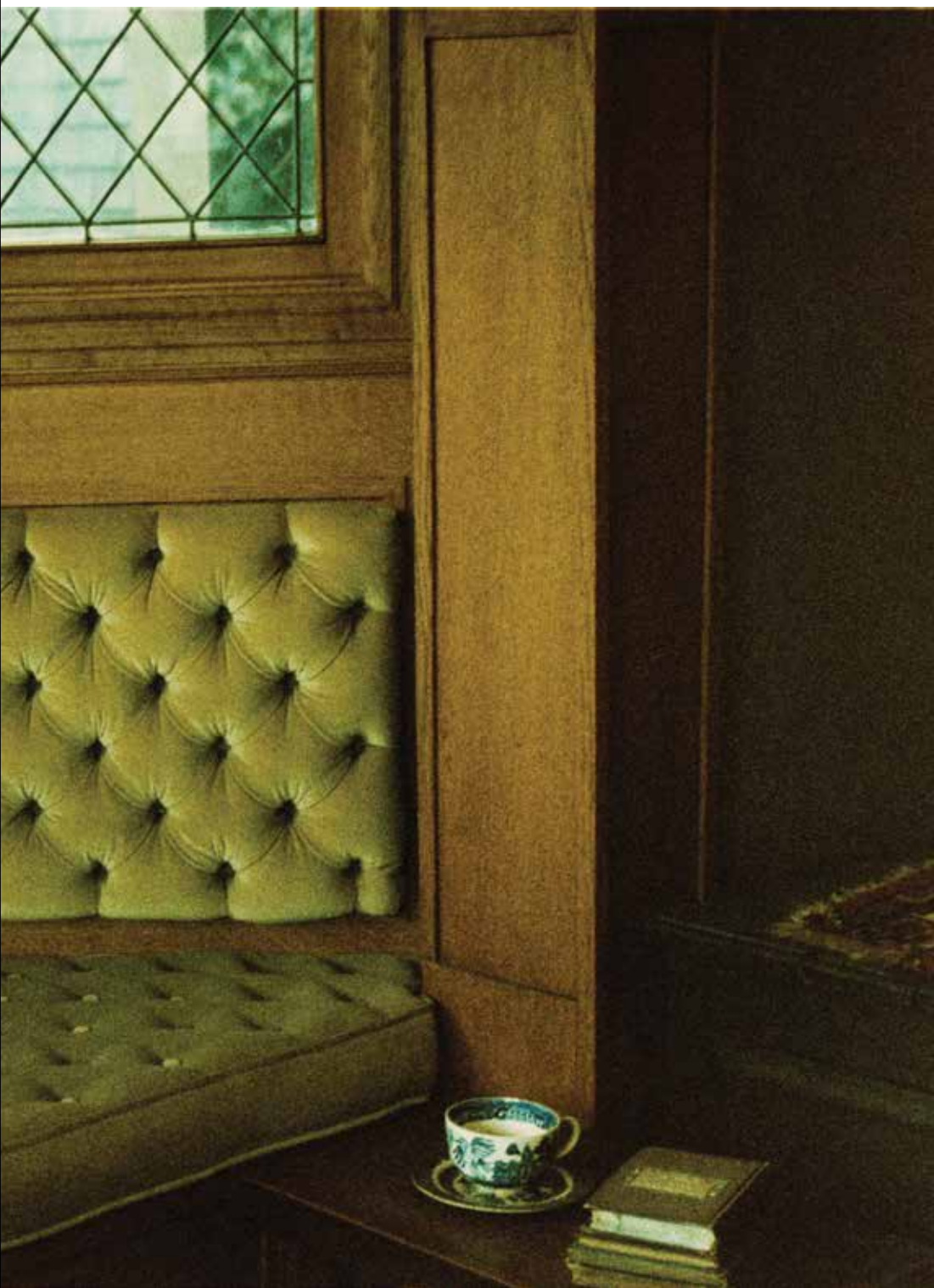
מאיר אגסי, שלושה ליצנים, 1970, דיו, 34x23, אוסף עופר לוין
 Meir Agassi, Three Stooges, 1970, 1970, ink, 34x23, Ofer Levin Collection

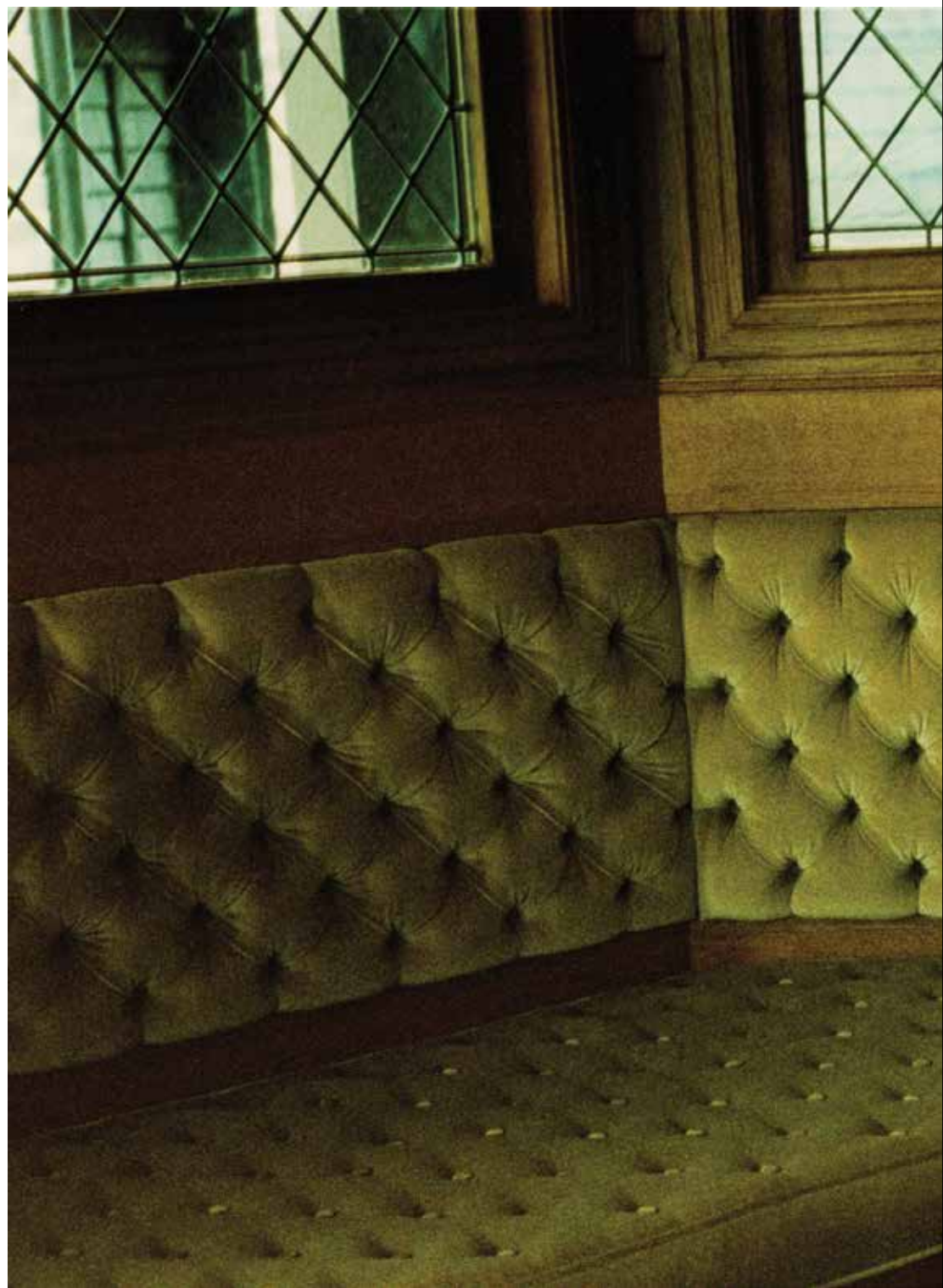

נלי אגסי, נומימא, 2014, 6 עבודות וידיאו, 06:49 דקות (לופ), אוסף האמנית
Nelly Agassi, Numima, 2014, 6 video works, 06:49 min. (loop), artist's collection

◀◀

רות אגסי, ללא כותרת, 2006, הדפסה ידנית מנגטיב, 77x116, אוסף פרטי
Ruth Agassi, Untitled, 2006, hand-printed photograph, 77x116, private collection

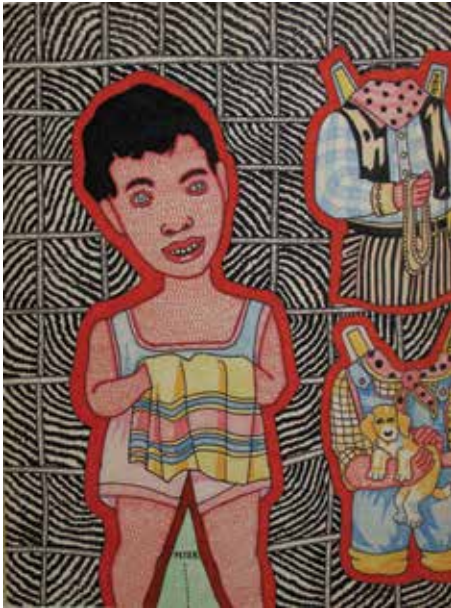
דינה גולדשטיין, קבינט הנפלאות, 2017, נייר וקרטון בקופסת עץ, אוסף האמנית
Dina Goldstein, Cabinet of Wonders, 2017, paper and cardboard in wooden box, 10x40x30, artist's collection

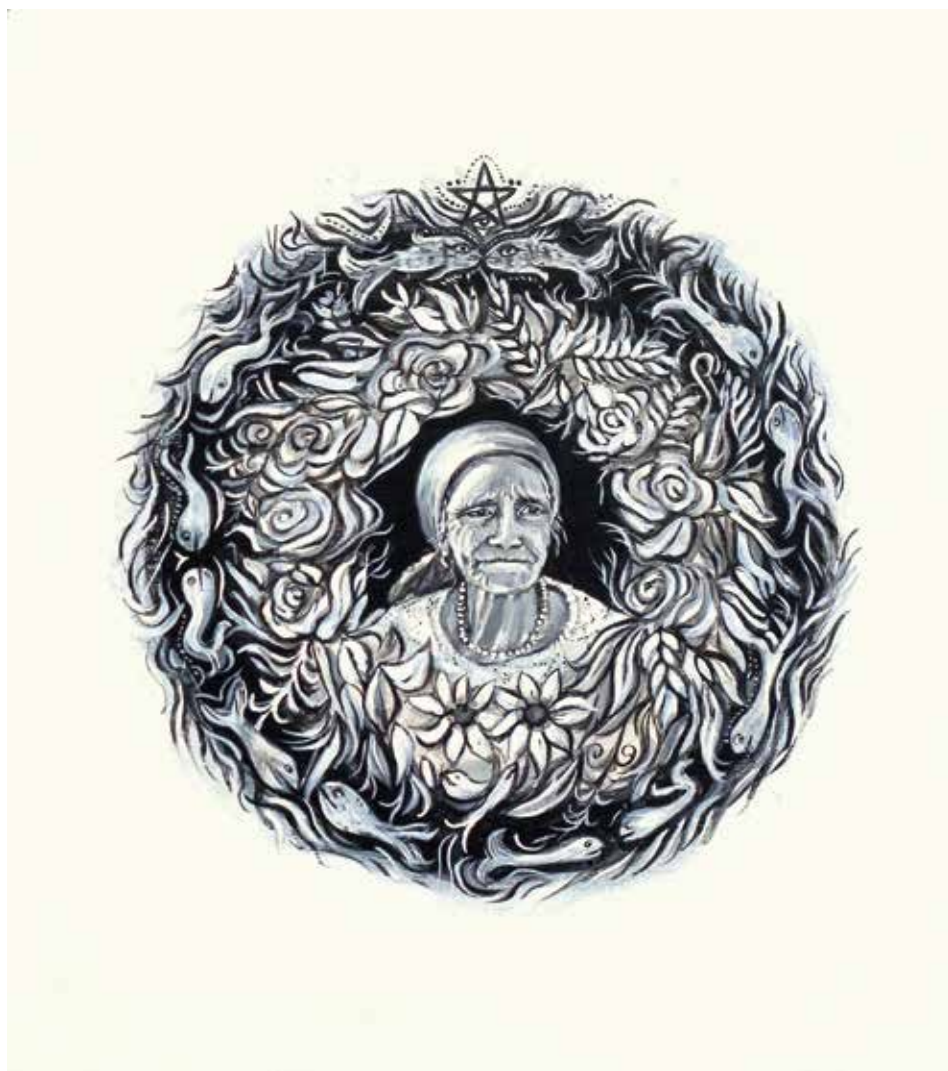
דינה גולדשטיין, קבינט הנפלאות, 2017, נייר וקרטון בקופסת עץ, אוסף האמנית
Dina Goldstein, Cabinet of Wonders, 2017, paper and cardboard in wooden box, artist's collection

גרי גולדשטיין, מתוך הסדרה "בעשור לישראל", 2005
 טכניקה מעורבת על נייר, כ"א: 29x22, אוסף עופר לוין
 Gary Goldstein, from the series "Israel's First Decade," 2005
 Mixed media on paper, each: 29x22, Ofer Levin Collection

גרי גולדשטיין, מילק ווד, 2011, דיו, עט לבד על בסיס שמן
 ועיפרון צבעוני על נייר, 2 מתוך 4 חלקים, כ"א: 33x24.5, אוסף האמן
 Gary Goldstein, Under Milk Wood, 2011, ink, oily felt-tip pen,
 and colored crayon on paper, 2 out of 4 parts, each: 33x24.5, artist's collection

נטע אלקיים, חנינה, 2012, אקריליק על עץ, 40x35, אוסף האמנית
Neta Elkayam, Chanina, 2012, acrylic on panel, 40x35, artist's collection

מיכאל אלקיים, זיכרון, 1984, שמן על בד, 80x75, אוסף האמן
Michael Elkayam, Memory, 1984, oil on canvas, 80x75, artist's collection

מיכאל ונטע אלקיים, בת / אב, 2013 תצלום צבע, 40x60, אוסף האמנית
Michael and Neta Elkayam, Daughter / Father, 2013, C-print, 40x60, Neta Elkayam's collection

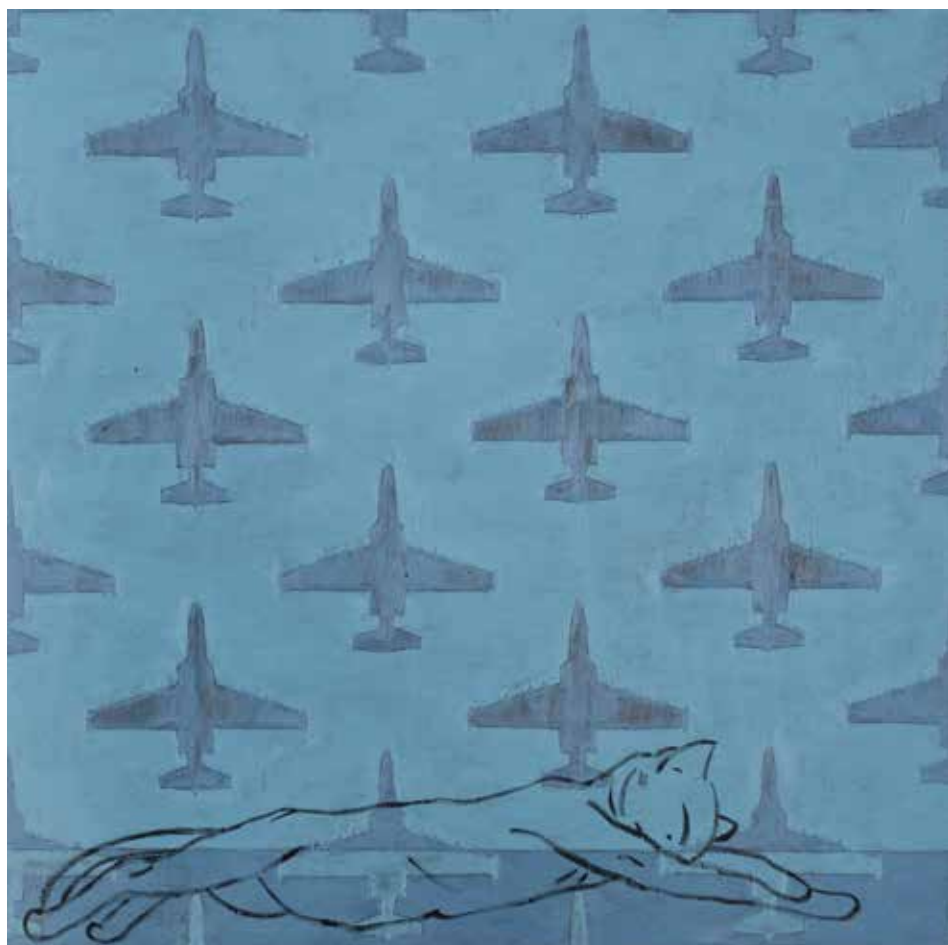
גן דה לנגה, ילדה וגולם, 2014, אקריליק על עץ, 30x54, אוסף משפחת דה לנגה
Gan De Lange, Girl and a Chrysalis, 2014, acrylic on panel, 30x54, De Lange family's collection

לי רמון, שלום בית, 2002, טכניקה מעורבת, 8x16x20, אוסף האמנית
Lee Rimon, Domestic Peace, 2002, mixed media, 8x16x20, artist's collection

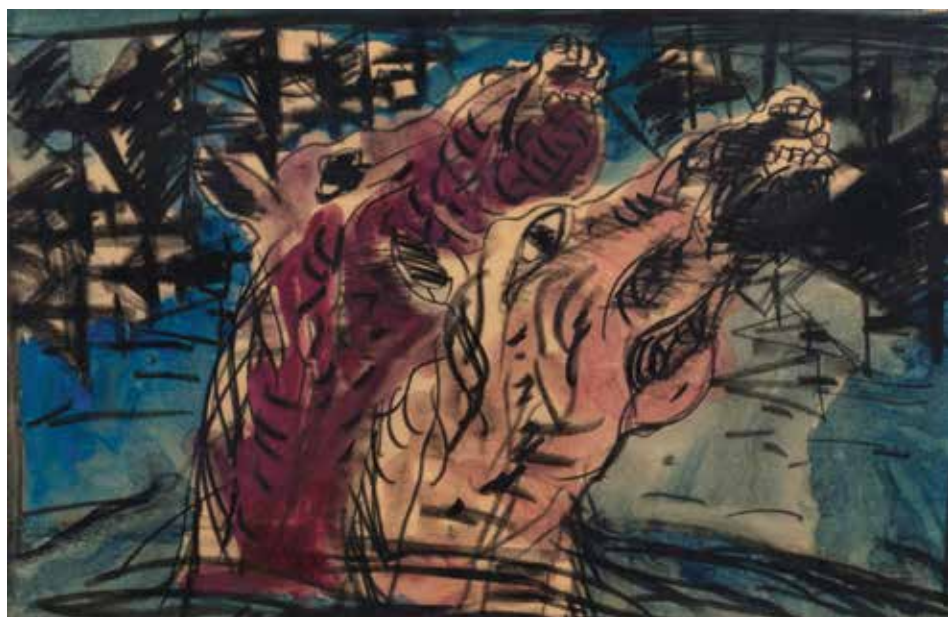
יצחק דה לנגה, הקסדות, 2012, פחם ושמן על נייר, 43x32, אוסף האמן
Itschak De Lange, Helmets, 2012, charcoal and oil on paper, 43x32, artist's collection

פריד אבו שקרה, חתול ואורנמנט, 2009, שמן על בד, 100x100, אוסף האמן
Farid Abu Shakra, Cat and Ornament, 2009, oil on canvas, 100x100, artist's collection

ואליד אבו שקרה, גזע עץ זית עתיק, 1985, תחריט יבש, 27x35, אוסף הגלריה לאמנות אום אל-פחם
Walid Abu Shakra, *Trunk of an Old Olive Tree*, 1985, dry point engraving, 27x35
Umm al-Fahem Art Gallery Collection

סעיד אבו שקרה, סוסים ומטוסים, 2002, טכניקה מעורבת על נייר, 70x100, אוסף האמן
Said Abu Shakra, Horses and Jets, 2002, mixed media on paper, 70x100, artist's collection

עאסם אבו שקרה, צבר, 23 באוקטובר 1989, שמן על נייר, 120x80, אוסף פרטי
Asim Abu Shakra, Cactus, October 23, 1989, oil on paper, 120x80, private collection

עאסם אבו שקרה, צבר, 23 באוקטובר 1989, שמן על נייר, 120x80, אוסף מוזיאון תל אביב לאמנות
Asim Abu Shakra, Cactus, October 23, 1989, oil on paper, 120x80, Tel Aviv Museum of Art Collection

כרים אבו שקרה, צבר, 2014, שמן על בד, 80x70, אוסף האמן
Karim Abu Shakra, Cactus, 2014, oil on canvas, 80x70, artist's collection

מלאכי סגן-כהן, קונסטלציות פנים #3, 2014, הדפס הזרקת דיו פיגמנטי, 50x35, אוסף האמן
Malachi Sgan-Cohen, Interior Constellation #3, 2014, pigment based inkjet print, 50x35, artist's collection

מיכאל סגן-כהן, קנ לצפור, כן לצפור, דרור לצפור (ציפור נודדת בלתי טבעית), 1985
הדפס רשת ואקריליק על נייר, 70x50, אוסף עופר לוין

Michael Sgan-Cohen, UNNATURAL BIRD MIGRATOR [KEN LATZIPOR, KEN LATZIPOR,
DROR LATZIPOR] (nest for the bird, yes to the bird, freedom to the bird), 1985

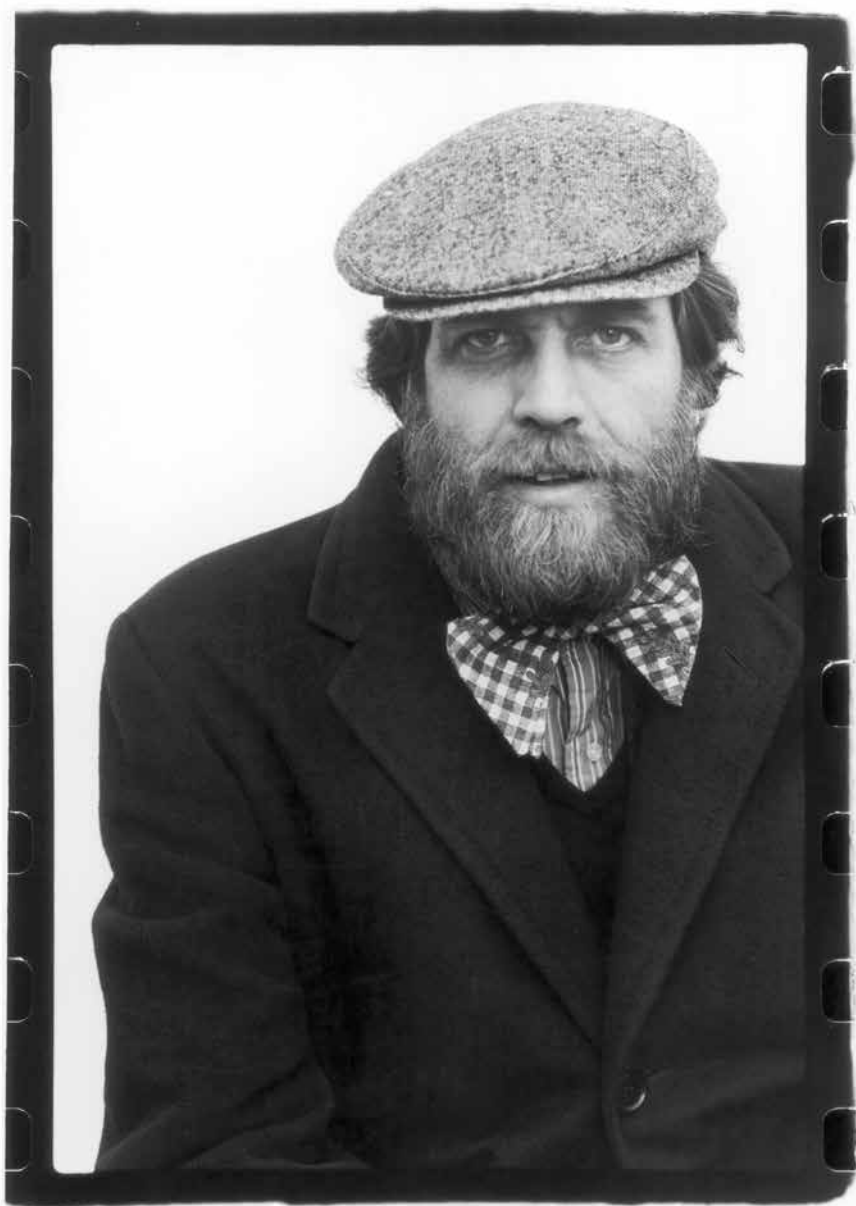
Silkscreen and acrylic on paper, 70x50, Ofer Levin Collection

מיכאל סגן-כהן, דיוקן עצמי (ד[ע]ת), 1982, אקריליק על בד מודבק על קרטון, 15x10, אוסף פרטי
Michael Sgan-Cohen, Self-Portrait (DA[A]T), 1982
Acrylic on canvas mounted on cardboard, 15x10, private collection

מלאכי סגן-כהן, קונסטלציות פנים #1, 2014, הדפס הזרקת דיו פיגמנטי, 100x67, אוסף האמן
Malachi Sgan-Cohen, Interior Constellation #1, 2014, pigment based inkjet print, 100x67, artist's collection

ליאורה לאור, מיכאל סגן־כהן, ניו יורק, 1979, הדפס למבדה, 32x22, אוסף האמנות
Leora Laor, Michael Sgan-Cohen, New York, 1979, Lambda print, 32x22, artist's collection

Louise Schatz – Born in 1916 in Vancouver, Canada; immigrated to Israel in 1951; died in 1997 in Jerusalem. (Boris Schatz's daughter in law)

Sgan-Cohen/Laor Family (pp. 109–13)

Curator: Gali Katz

Michael Sgan-Cohen – Born in 1944 in Jerusalem; lived and worked in New York and Jerusalem; died in 1999 in Jerusalem.

Leora Laor – Born in 1952 in Jerusalem; lives and works in Jerusalem. (Michael Sgan-Cohen's life partner)

Malachi Sgan-Cohen – Born in 1990 in Jerusalem; lives and works in Jerusalem. (Michael Sgan-Cohen and Leora Laor's son)

Shemi/Cnaani Family (pp. 68–74)

Curator: Shaked Golan

Yehiel Shemi – Born in 1922 in Haifa; lived and worked in kibbutz Kabri; died in 2003 in kibbutz Kabri.

Yael Cnaani – Born in kibbutz Kabri; lives and works in kibbutz Kabri. (Yehiel Shemi's daughter)

Ofri Cnaani – Born in 1975 in kibbutz Kabri; lives and works in New York. (Yael Cnaani's daughter and Yehiel Shemi's granddaughter)

Avital Cnaani – Born in 1978 in kibbutz Kabri; lives and works in Tel Aviv. (Yael Cnaani's daughter and Yehiel Shemi's granddaughter)

Tamar Karavan – Born in 1969 in Tel Aviv; lives and works in Tel Aviv. (Dani Karavan's daughter and Avraham Karavan's granddaughter)

Neroni/Amitai/Portugali Families

(pp. 52–5)

Curator: Stav Rokach

Shelomo Neroni – Born in 1885 in Russia; immigrated to Palestine in 1905; died in 1960. (Considered himself Itzhak Amitai's spiritual father)

Itzhak Amitai – Born in 1907 in Jerusalem; lived and worked in Safed; died in 1985.

Nira (Amitai) Portugali – Born in 1937 in Tel Aviv; lives and works in Ashkelon. (Izhak Amitai's daughter; she was called Nira in response to Shelomo Neroni's request)

Ganit Portugali – Born in 1960; lives in Tel Aviv and works in a studio in moshav Beit Hanan. (Nira Portugali's daughter and Izhak Amitai's granddaughter)

Ofek Family (pp. 30–3)

Curator: Maya Mallah

Avraham Ofek – Born in 1935 in Burgas, Bulgaria; immigrated to Israel in 1949; lived and worked in Jerusalem; died in 1990 in Jerusalem.

Avner Ofek – Born in 1969 in Jerusalem; lives and works in Beit Zayit and Jerusalem. (Talma and Avraham Ofek's son)

Jonathan Ofek – Born in 1973 in Jerusalem; lives and works in moshav Ani'am. (Talma and Avraham Ofek's son)

Rauchwerger Family (pp. 47–51)

Curators: Noy Spiegelman and Haim Maor

Jan Rauchwerger – Born in 1942 in Bayram-Ali, Turkmenistan, grew up in Kiev and studied in Moscow, the USSR; immigrated to Israel in 1973; lives in Jaffa and works in Tel Aviv.

Galit Rauchwerger – Born in 1959 in kibbutz Ein Harod Ihud; lives in Jaffa and works in Tel Aviv.

Motti Rauchwerger – Born in 1977 in Jaffa; lives and works in Tel Aviv-Jaffa. (Jan Rauchwerger and his first wife Ira Rauchwerger's son)

Nadav Rauchwerger – Born in 1989 in Jaffa; lives and works in Haifa. (Galit and Jan Rauchwerger's son)

Reisman/Ben Shalom Family (pp. 75–80)

Curator: Reut Yaakov

Ori Reisman – Born in 1921 in in kibbutz Tel-Yosef; lived and worked in kibbutz Kabri; died in 1991 in kibbutz Kabri.

Osnat Reisman-Ben Shalom – Born in 1947 in kibbutz Kabri; lives and works in kibbutz Givat Haim Meuhad. (Ori Reisman's daughter)

Lihi Ben Shalom – Born in 1981 in kibbutz Givat Haim Meuhad; lives and works in kibbutz Givat Haim Meuhad. (Osnat Ben Shalom's daughter and Ori Reisman's granddaughter)

Rubin Family (pp. 24–7)

Curator: Polina Windman

Reuven Rubin – Born in 1893 in Galați, Romania; immigrated to Palestine in 1923; died in 1974 in Tel Aviv.

Gideon Rubin – Born in 1973 in Tel Aviv; lives and works in London. (Reuven Rubin's grandson)

Michal Rubin – Born in 1977 in Tel Aviv; lives and works in Tel Aviv and New York. (Reuven Rubin's Granddaughter)

Schatz Family (pp. 42–6)

Curator: Danna Mann

Boris Schatz – Born in 1867 in Varniai, Lithuania; immigrated to Palestine in 1906; died in 1932 in Denver, Colorado, the USA.

Bezalel (Lilik) Schatz – Born in 1912 in Jerusalem; died in 1978 in Jerusalem. (Boris Schatz's son)

Zahara Schatz – Born in 1912 in Jerusalem; died in 1999 in Jerusalem.

Uri Gershuni – Born in 1970 in Raannana; lives and works in Tel Aviv. (Bianca and Moshe Gershuni's son)

Aram Gershuni – Born in 1967 in Raannana; lives and works in Tel Aviv. (Bianca and Moshe Gershuni's son; chose not to be interviewed and participate in the exhibition)

Geva/Gever Family (pp. 59–64)

Curator: Zohar Bahat

Jacob (Kuba) Gever – Born in 1907 in Poland; immigrated to Palestine in 1933; lived and worked in kibbutz Ein Shemer; died in 1993 in kibbutz Ein Shemer.

Franka Geva – Born in 1908 in Poland; immigrated to Palestine in 1933; lived and worked in kibbutz Ein Shemer; died in 1989 in kibbutz Ein Shemer.

Avital Geva – Born in 1941 in kibbutz Ein Shemer; lives and works in kibbutz Ein Shemer. (Kuba and Franka Gever-Geva's eldest son; chose not to be interviewed)

Tsibi Geva – Born in 1951 in kibbutz Ein Shemer; lives and works in Tel Aviv. (Kuba and Franka Gever-Geva's son and Avital Geva's brother)

Michal Geva – Born in 1980 in kibbutz Ein Shemer; lives and works in New York. (Tsibi Geva's daughter and Kuba and Franka Gever-Geva's granddaughter)

Atar Geva – Born in 1975 in kibbutz Ein Shemer; lives and works in kibbutz Ein Shemer and Tel Aviv. (Avital Geva's son and Kuba and Franka Gever-Geva's grandson; chose not to be interviewed and participate in the exhibition)

Goldstein Family (pp. 92–5)

Curator: Alona Gorodecki

Gary Goldstein – Born in 1950 in Nashville, Tennessee; immigrated to Israel in 1977; lives and works in Tel Aviv.

Dina Goldstein – Born in 1979 in Jerusalem; lives and works in Tel Aviv. (Gary Goldstein's daughter)

Gutman Family (pp. 38–41)

Curator: Shay Shira Litman

Nahum Gutman – Born in 1898 in Telenești, Bessarabia; immigrated to Palestine in 1905; died in 1980 in Tel Aviv.

Menachem (Hemi) Gutman – Born in 1936 in Tel Aviv; lives and works in Ramat Efaal. (Nahum Gutman's son)

Hendler/Uri/Yampuler Family (pp. 56–8)

Curator: Sharon Chikashvili

David Hendler – Born in 1904 in Kiev Russia (today the Ukraine); immigrated to Palestine in 1924; lived and worked in Tel Aviv; died in 1984 in Tel Aviv.

Aviva Uri – Born in 1922 in Safed; lived and worked in Tel Aviv; died in 1989 in Tel Aviv. (David Hendler's life partner)

Rachel Uri Yampuler – Born in 1946 in Tel Aviv; lives and works in Tel Aviv. (Aviva Uri's daughter)

Kadishman Family (pp. 28, 29)

Curator: Doriel Bass

Bilha Kadishman – Born in 1900 in Russia; immigrated to Palestine in 1924; died in 1982 in Tel Aviv.

Menashe Kadishman – Born in 1932 in Tel Aviv; lived and worked in Tel Aviv; died in 2015 in Tel Aviv. (Bilha Kadishman's son)

Ben Kadishman – Born in 1964 in London; lives and works in Tel Aviv. (Menashe Kadishman's son and Bilha Kadishman's grandson)

Karavan Family (pp. 81–3)

Curator: Hagar Bochbot

Avraham Karavan – Born in 1902 in Levov, Ukraine; immigrated to Palestine in 1920; died in 1968 in Tel Aviv.

Dani Karavan – Born in 1930 in Tel Aviv; lives and works mostly in Tel Aviv and elsewhere in the world. (Avraham Karavan's son)

Abu Shakra Family (pp. 103–8)

Curators: Amani Mahadwi, Mays Gharra, and Salma E'yadi

Walid Abu Shakra – Born in 1945 in Umm El-Fahem; lives and works in London.

Asim Abu shakra – Born in 1961 in Umm El-Fahem; lived and worked in Umm El-Fahem and Tel Aviv; died in 1990 in Umm El-Fahem. (Walid, Said and Farid Abu Shakra's cousin)

Said Abu Shakra – Born in 1956 in Umm El-Fahem; lives and works in Umm El-Fahem. (Walid and Farid Abu Shakra's brother and Asim Abu Shakra's cousin)

Farid Abu Shakra – Born in 1963 in Umm El-Fahem; lives and works in Umm El-Fahem. (Walid and Said Abu Shakra's brother and Asim Abu Shakra's cousin)

Karim Abu Shakra – Born in 1982 in Umm El-Fahem; lives and works in Umm El-Fahem. (Asim Abu Shakra's nephew)

Agassi Family (pp. 88–91)

Curator: Inbar Yosef

Meir Agassi – Born in 1947 in kibbutz Ramat Hakovesh; lived and worked in Israel and Britain; died in 1998 in Britain.

Ruth Agassi – Born in 1949 in Herzliya; lives and works in Tel Aviv.

Nelly Agassi – Born in 1973 in Tel Aviv; lives in Chicago, Illinois, and works in the USA and Israel. (Ruth and Meir Agassi's daughter)

Auerbach Ofrat Family (pp. 34–7)

Curator: Hagit Izen

Aliza Auerbach Ofrat – Born in 1940 in Haifa; lived and worked in Jerusalem; died in 2016 in Jerusalem.

Eden Auerbach Ofrat – Born in 1979 in Jerusalem; lives and works in Tel Aviv. (Aliza Auerbach Ofrat and art historian Gideon Ofrat's daughter)

Bauman Family (pp. 84–7)

Curator Shira Ariel

Shaul (Tuli) Bauman – Born in 1933 in Argentina; immigrated to Israel in 1956; lived and worked in kibbutz Amir; died in 2015 in kibbutz Amir.

Ilana Bauman – Born in 1934 in Argentina; immigrated to Israel in 1956; lives and works in kibbutz Amir.

Shlomit Bauman – Born in 1962 in kibbutz Amir; lives and works in Jaffa. (Ilana and Tuli Bauman's daughter)

Gil Mioduser Bauman – Born in 1997 in Tel Aviv; lives and works in Jaffa. (Shlomit Bauman's daughter and Ilana and Tuli Bauman's granddaughter)

De Lange / Rimon Family (pp. 100–2)

Curator: Shani Hazan

Itschak de Lange – Born in 1951 in kibbutz Sde Nehemia; lives and works in Nahariya.

Lee Rimon – Born in 1955 in kibbutz Givat Brenner; lives and works in Nahariya.

Gan De Lange – Born in 1985 in Mizpe Amuka; lives and works in Tel Aviv. (Lee Rimon and Itschak De Lange's daughter)

Elkayam Family (pp. 96–9)

Curators: Shir Kujesta and Noa Kamil

Michael Elkayam – Born in 1954 in Tinghir, Morocco; immigrated to Israel in 1956; lives and works in Netivot.

Neta Elkayam – Born in 1980 in Netivot; Lives and works in Jerusalem. (Michael Elkayam's daughter)

Gershuni Family (pp. 65–7)

Curator: Nathalie Andrijasevic

Moshe Gershuni – Born in 1936 in Tel Aviv; lived and worked in Tel Aviv; died in 2017 in Tel Aviv.

Bianca Eshel-Gershuni – Born in 1932 in Sofia, Bulgaria; immigrated to Palestine in 1939; lives and works in Raannana.

The work of the **Hendler / Uri / Yampuler family** betrays familial influences. Despite the difference in their styles, according to Rachel Yampuler hers and her mother Aviva Uri's works are similar in essence. The works of both artists are tangential to events in their respective lives, which have inspired and affected the feelings expressed by and instilled in them. In a considerable part of their works, one can discern a growing abstraction infused with spiritual or even mystical undertones. Painter and draftsman David Hendler, Aviva Uri's painting and drawing teacher and spouse until his death, had a tremendous influence on her.

In the **Kadishman family** there have been several artists: Bilha, Menashe Kadishman's mother, began painting in her old age colorful naïve memories. Her son Menashe was a multidisciplinary artist, who made paintings, sculptures, installations and prints in different styles spanning from minimalist abstraction, to conceptual projects and figurative sculpture, to expressive painting. His daughter and Bilha's granddaughter Maya has chosen acting and writing as her artistic pursuit and her brother Ben opted to employ new means in his painting which differs stylistically from that of his father's.

Shemi-Cnaani family includes the minimalist sculptor Yehiel Shemi, who worked mostly with iron. His daughter Yael Cnaani was a choreographer and nowadays dedicates herself to plastic art which is linked to and dialogues with abstract representation of movement. Her daughters, Ofri and Avital, create performances and installations and sculpt with various materials. In spite of the similarities and points of tangency in their media and themes, each has her own unique touch.

These and other families participating in the exhibition imply different connections among their respective family members, be it in a considerable visual similarity, or in the spirit of their work. Even when there are no apparent similarities or affinities between the works of the different family members, many of them say that their artistic pursuit was influenced by their being raised up in an art-filled home. Each, in his or her own way, emphasize that this constitutive experience has informed their practice and the choice of their unique direction. At the end of this fascinating curatorial work, we have learned that, whether the artists have distanced themselves from their predecessors, or determinately and persistently have continued their practice, each family is like a tree with its own roots and central trunk, which sends branches and leaves that keep thriving and growing up and up.

Prima facie, the artists in the **Gershuni family** completely differ from each other. However, we detected some similarity in their use of materials and colors. Materials play a major role in the works of the parents, Moshe and Bianca, and those of their son Uri. Moshe Gershuni had experimented with various materials in his sculptures, paintings and installations; his ex-wife Bianca Eshel Gershuni works with a rich variety of “high” and “low” materials in her ceramic sculptures and sculptural jewels and lately also in her digital paintings. Although their son Uri Gershuni has distanced himself from his parents’ media choosing photography as his medium, still he pays a lot of attention to the materiality of the staged and other objects he captures with his camera and to the chemicals he uses for printing some of his images.

Another kind of familial-artistic similarity can be found in the legacy of the **Abu Shakra** family. Mutual influence is discernible in the contents, means and forms used by Walid, Asim, Said, Farid and Karim Abu Shakra in their artworks. The artists of this family have combined in their works features and symbols from the Arab-Palestinian culture to express their personal feelings as minority members living in Israel. The images and style of the late Asim Abu Shakra, the first renowned artist of the family in the field of Israeli art, have influenced his kinsmen artists. Despite the similarities, over the years each of them has examined and paved a road of his own as a distinct artist.

In the **Gutman family**, Menahem (Hemi), Nahum Gutman’s son, is also aware of the considerable influence his father and his works have had on him. In the paintings of both father and son – who returned to painting after retiring from his scientific career – one can find similar figurative images, color palette and ideas.

Artistic connections of a different kind present themselves in the works of the **Karavan family**. The grandfather, Avraham, was an urban landscape architect. His son Dani distanced himself from his father’s profession and replaced it with environmental sculpture and painting. The granddaughter-daughter Tamar opted for another direction – photography – and specialized in fine-art fashion photography. In our interviews with them, the father and daughter pointed to mutual influence, conscious and unconscious, even though their different media supposedly do not reflect it. Dani Karavan feels that he has inherited from his father his fearlessness and courage to confront things. Tamar Karavan learned from her father how to realize one’s freedom of creation.

Roots and Inheritors

Polina Windman and Maya Mallah

The exhibition “All in the Family: Family Legacy in Israeli Art” presents works of twenty-one families of influential Israeli artists, who have, to a great degree, informed local art over the generations. It shows works of major veteran artists alongside those of their younger family members who have also chosen to engage in visual creation.

Interviews conducted by the students of the Ben-Gurion University Department of the Arts’ curatorial course complement the works selected for the exhibition in pointing to correlations between the creative families and their artistic choices. The influence of the veteran artists on the family creation is discernible either when their descendants choose to follow in their footsteps, or when they opt for a different personal way and/or artistic medium.

In the **Rubin family**, the artistic occupation is shared by Reuven Rubin and his grandchildren, Gideon (Gidi) and Michal Rubin. Their works betray their family’s intricate and fascinating connections. Reuven Rubin was a figurative artist, who gave expression to his Zionist-pioneer identity as a Jewish Romanian newcomer to Palestine who vehemently wanted to rebuild the country and integrate in its society. Even though his grandson, Gideon (Gidi) Rubin, who lives and works in London, uses a pastel palette similar to that of his grandfather’s, his themes are more universal – history, memory and time. His sister Michal has opted for another medium, photography, but it seems that there is some thematic affinity between them; for example, in her occupation with personal experiences regarding family, motherhood and human relationships.

In the **Ofek family**, the familial similarity can be found in the images, the contents and the style of the father Avraham Ofek and his sons Avner and Jonathan. The similarity is conscious and intentional reflecting the sons’ pride in their father and their wish to continue his work and to follow his worldview. They are also influenced by their father’s technique and materials. But, unlike him, Avner chose to concentrate on architecture and to paint in his free time, whereas Jonathan focuses mainly on sculpture.

Acknowledgements

Our thanks go to all the people who had assisted us in the curatorial research and study stages leading to the exhibition. Thanks to all the artists and their families for opening their homes, ateliers and hearts to us, for sharing with us their fascinating life stories and for helping us in the selection of relevant works for the exhibition. Thanks to the curatorial course students, who had worked tirelessly on the exacting preparatory stages of the exhibition and the catalogue production. We're particularly grateful to Nathalie Andrijasevic for her sensibility, determination and insistence on the many details involved in such a complex production. By keeping a good team spirit and a relaxed collaborative working culture in the curatorial course, she enabled us to successfully bring the exhibition to fruition. We are especially indebted to the Levin Collection of Israeli Art for its generous contribution to the production of the catalogue and for lending works to the exhibition. Thanks to the Levin Collection's curators, Ms. Leore Yahel Ohad and Ms. Tamara Gromova for their collaboration in all the stages of the work on the exhibition and the catalogue. Our thanks to Benno Kalev and Atelier Shemi in kibbutz Kabri for lending us works from their collections. We are thankful to Ms. Dalia Prashker for her generous assistance to the production of the catalogue.

And lastly, heartfelt thank is due to Prof. Rivka Carmi, president of Ben-Gurion University of the Negev, for her constant support of the University's galleries and the curatorial activity of its Department of the Arts. Without her unremitting and uncompromising support, we would not have been able to realize our curatorial goals.

H.M.

of my work definitely aims at the exposure of my family, an inner rather than public exposure of the thing called 'family,' of the part of the family I've never knew."

Yael Cnaani (Shemi): "Mine is a closed-in family, not close-knit, closed-in family. It's no fun: A maestro father and two strong and very successful daughters. It's not a secret, but it's true. The question is how do I live with it. It's not simple, and it can't be simple. Everyone has his time, his place, there's a difference, but also a lot of similarity."

Ofri Cnaani: "My grandfather's [Yehiel Shemi] influence on me has been infinitely great. He taught me a lot about love, about family, about the willingness to talk and about the possibility to live a life of many commitments. I'd like to think that both of us are also political people. [...] My mother, my grandfather and I chose to be artists, parents, and educators and also to be active in many other frameworks outside the studio. In this respect, we act similarly and they influence me greatly. [...] Their influence is not something you're thinking about consciously, it's in the back of your mind, in your blood; simply there, resurfacing all the time. [...] The whole story of the family works for and, at the same time, against you. But you understand it, you live with it, it's not going disappear."

The things depicted in these quotations resemble photographs from family albums – ostensibly they are unique and one-offs, but actually they are similar and repeat themselves. This is the whole story and perhaps also the complete picture – the art of combining family and art.

memory. [...] Family is an envelope, it's warmth, it's belonging. Our family is very close. There're different kinds of families, and different kinds of closeness within the family. But my first association for a family is an important, unconditionally supportive nucleus. It's the most essential basic relationship of man."

Neta Elkayam: "I grew up in an artist's home. Art was always present around me and my father was sort of 'the art teacher of Netivot.' Classes, artistic activities, everything related to art, this is actually my father. [...] He always talked about his sources, the impact Moslem art, Moroccan art, has had on him. But it's funny, because he had arrived in Israel at the age of two years and didn't really have a clue about Moroccan art. Only later, while traveling in Morocco, he was amazed to discover how tangential were the things. I discovered it too. I found in Morocco artists who worked in an almost identical style to that of my father's. Without ever meeting, they share similar inspiration and visual language."

Nelly Agassi: "Father [Meir Agassi] was a very special man. Daily and in whatever work I'm doing, I wish he was here. My main inspiration is 'the Meir Agassi Museum' he had conceived. He simply needed legitimation, a platform, a home for the many things he had done. This was his ingenious solution. He built a conceptual home for his extensive, rich activity: Ranging from exhibitions and cooperation with real and fictive artists complete with biographies, imagined and detailed, to the museum's café and shop! He thought of everything. To this day, whenever I find myself in a museum, wherever it may be, I pay him homage and drink coffee in the 'museum's café.' This is, more than anything else, father... Nothing is more exciting for me than to go to Ein Harod Museum of Art and open the drawers [in his archive], I always find in them things I haven't seen before. His papers are like delicate peels that were shed off his gentle soul, and everything is so rich in thought and emotion. The papers are like fine, precious gold leaves. And mother – the way she sees the world, the connections, the anxiety, the gloominess that metamorphoses into unique, excellent aesthetic and tastefulness. With her frames, she curates the world making it a metaphysical dream, a time which is non-time, a lost eternity; a memory which is a future as it always accompanies you, a sort of thin epidermis."

Ruth Agassi: "[In my photographs] people are always off-frame. They might have been there a moment ago, or will be there sometime later, or had been there long time ago. People whom I consider my family won't be there since they are all dead. Much

details of the eye and the place of the nostrils.' I'm painting since then. For years, whenever I had to paint a man, I would do a circle and go on from there. When you have the head, you have a fulcrum. [...] At the age of eleven, I was sitting in front of a mirror and didn't know how to begin, so father said: "Take a brush. First of all, set the place of the eyes.' I did. And then he said: 'Go on' and walked away to let me figure it out by myself. When I finished, he said: 'Very good.' That's all. But he solved my problem by telling me 'place the eyes'; in other words, take the brush and make the first step. [...] I knew that as a. Nahum Gutman's son, and b. one who paints in a way that is neither abstract nor super-hyperrealist, I would be targeted by all, because the artists' milieu doesn't miss an opportunity to foul someone. So, who needs it? I don't need it."

Carmela Rubin (Director of the Reuven Rubin Museum, Tel Aviv, Reuven Rubin's daughter-in-law): "It's hard to separate between artists' biography and their profession, they're inseparable. A doctor goes to his clinic, but at home he's no longer a doctor. An artist is always an artist, in his studio, at home, everywhere. This affects his relationship with his intimate surroundings and vice versa; it's a total experience."

Michal Geva: "This field is so total and has no definite nine-to-five working hours. Both now and as a child, I have known that my father is an artist. That's what he is. It's always there, it's rather comprehensive, and the exposure is continuous. It's an identity and a structure of personality, undetermined by time and place."

Tsibi Geva: "I grew up in a house engaged in art and architecture, my father was an architect. My parents knew several artists, who came to visit us, or my parents and I visited them. In addition, my brother was an artist. Art was always in the air. I grew up in it. I used to sit down and paint a lot, even more than today. It was my mother, who was previously an artist and regrettably stopped making art, who instructed me in a way. She had studied art in Warsaw and was a graphic designer and a painter. Generally, I remember myself sitting on the floor and painting. My father was sitting at the table and drawing. I've many paintings from my childhood made on the reverse of my father's designs. [...] I used to sit in his office and paint. Some of it must have infiltrated unconsciously into the back of my mind, I think it's part of my DNA. It's said that the older we get, the more similar to our parents we become. It's true, but I can't pinpoint direct influence, it's an almost genetic

strangers, but not of your own family... [...] One day, as I was sitting on a side bench in a museum, I don't remember which one, a woman came up to me and asked: 'Say, the painted woman, isn't it you?' I said: 'It is.' 'It's your son, right?' she asked and I said: 'True, It's my son.' 'He's great,' she said. 'You're right,' I said, 'he's fantastic and it's a wonderful painting.' At the end, she said to me: 'Say, what do you do?' I said to her: 'I give birth to sons so that they would paint and photograph me.'"

Osnat Ben Shalom: "My father [Ori Reisman] was a very powerful and total artist. I always said – both as a child and even as an adult – that I would never paint, because I was aware of the price he had to pay for his art. Not only he paid a price, the all family paid it. [...] I started to paint a year after my father passed away. Suddenly things came out, I felt as if he was leaving the stage to me, enabling me, and I started painting. [...] The critics don't cut me any slack as an artist. Speaking of the many artists who are very identified with Ori's or another artist's style, people say 'they are influenced,' and it seems to be OK. I feel that I'm criticized very harshly. My work doesn't strive to 'imitate Ori' or be like his, it comes from a completely different place. I had some very difficult years because of people who used to say that I'm overly identified with Ori's style. Today, I don't take it so much to heart."

Hemi Gutman: "After I was released from the army, I had six months before going to university, so I painted a lot. I think that it was then that my father told me, 'if you want to paint, paint, don't be a painter. Go for other things, don't make it your profession.' [...] Did my father influenced my artistic work? The answer is yes, no, maybe, I don't know. We grow up with parents, we absorb them through osmosis. We're even unaware of how much we're influenced by them. If you try to see what in your daily motions is influenced by dad and mom, at first you would say that they are not influenced by them at all, and then you would own that there are perhaps behavior patterns you've absorbed unknowingly. Father solved for me a great painterly problem when I was in second grade. He said to me: 'If you want to paint a man, don't bother with how his face looks like. If you want to paint a person, make a circle instead of a head. It's more important to capture the body's motion, the flow, the relation between the figures in the picture, than to know where the eyes should be and how long is the nose. These're the less important things, you can add them later, but in order to convey the whole picture, you should forget the

exciting and fascinating. Many interviewees cooperated gladly and elaborated on this rarely discussed subject, which is usually not perceived as related to art itself but as reflecting nosy, gossipy curiosity. Obviously, I am not of this opinion; I believe that, especially in an age in which the research of visual culture investigates overt and covert links between the personal-biographical and art, it is highly relevant to look into these aspects.

I have chosen to bring several excerpts from the things shared with the students about the various thoughts and emotions the subject elicits. These quotations deserve visibility as another layer or element of the works shown in the exhibition:

Tamar Karavan: “I believe that I’ve learned from him [from Dani Karavan] to feel the freedom of creation. Namely, if I wanted to do a children’s book, I went on and did it; if I wanted to direct video clips – I did it. I’ve really understood from him that if you want to do something, then go on and do it, you don’t need to study it, you don’t need an academic degree; when you have a dream, go on and realize it! No one will do it for you.”

Uri Gershuni: “One can say that I had imbibed art in my mother’s womb. With two artist parents and an older brother who painted from a very early age, art was omnipresent in the environment I grew up in. I remember my father coming up the stairs for dinner from his studio in the yard with blood-red hands. The red glass paint he finger-painted with in those years stuck under his fingernails and could not be removed even after prolong scrubbing. [...] Even today, I’m still looking for confirmation in my parents’ eyes, and especially in those of my [late] father. But the confirmation is never a sealed and done one and it always leaves leeway for a doubt.”

Bianca Eshel Gershuni: “We [Moshe and I] fertilized each other’s work. He also took a lot from me, for example, his wreaths. One day, I opened the newspaper and saw such a wreath and said: ‘Who copies me?’ Pure and simple, because I had made these leafy broaches, resembling a wreath... And suddenly I saw – it’s Gershuni. So, I said: ‘Here, this is the mutual fertilization we had.’ We were very acceptive of each other’s work. He admired my work, I appreciated him very much and there was no jealousy between us. And the children – all the more so. When they became successful, no one was happier than me. Because, you know, you can be jealous of

also examples of this phenomenon, even though not comparable in dimensions and intensity to Dadaism, Futurism, Cubism, Surrealism, etc.

One Does Not Choose One's Family

When we think about the word “family,” two clichés immediately come to mind: “One does not choose one’s family” and “chip off the old block.” Most famous in this context is probably the non-cliché opening sentence in Leo Tolstói’s novel *Anna Karenina*: “All happy families resemble one another; each unhappy family is unhappy in its own way.”²

The many witty, ironic and cynical words of wisdom dedicated to this subject can fill a voluminous anthology. I shall mention only a couple of the more representative ones: “All of the people, from one year old to seventy / whether alive or dead, all need Daddy. [...] And all the fathers are sons, and when you peel back their skins / [you] see [that] they’re little children [...]”;³ “The bond that links your true family is not one of blood, but of respect and joy in each other’s life.”⁴

Respect and joy are pertinent to our exhibition about families of creative artists. Abraham Mendelssohn, the son of philosopher Moses Mendelssohn and the father of composer Felix Mendelssohn, often remarked jokingly that “formerly I was known as the son of my father; now I am known as the father of my son.”⁵

Are you destined, as a descendant of an artist, to be a “chip off the old block” or to carry the burden of “The fathers [who] have eaten a sour grape”? There isn’t one definite answer to this question.

During the months of November 2017 and January 2018, the students in my curatorial course interviewed family members of Israeli artists. The interviews were

2 Leo Tolstói, *Anna Karenina*, translated by Marianne Schwartz, New Haven, CONN: Yale University Press, 2015, p. 3.

3 Hanoch Levin, “Lives of the Dead: An Epic,” translated by Atar Hadari, *Poetry Magazine* (May 2009), <https://www.poetryfoundation.org/poetrymagazine/poems/52538/lives-of-the-dead-an-epic-chapter-three>.

4 Richard Bach, *Illusions: The Adventures of a Reluctant Messiah*, New York: Dell Publishing Company, 1977, p. 76.

5 Susan Zannos, *The Life and Times of Felix Mendelssohn*, Newmark, DE: Mitchell Lane Publishers, 2004, p. 17.

de Hooch (1629–84), and Jacob Isaaczoon van Ruysdael (1628–82) – were not recognized at the time and had to struggle to earn a living because their art didn’t cater to the bourgeois taste and “golden rules.”

Flemish painter Peter Paul Rubens (1577–1640) was the exception to the rule. As the son of a prominent lawyer, he was well-connected, made a lot of money, served as a diplomat and traveled throughout Europe. Meanwhile, he founded a grandiose painting studio. He hired expert assistants and organized the studio work in a conveyor belt-like manner. Having provided his assistants with an idea or a sketch, they would go on to execute the work. In his old age, he finished the works adding to them his unique brush strokes. His signature served as a proof and a confirmation for the quality of the work.

Rubens’ disciple Anthony van Dyck (1599–1641) had ran his own conveyor belt-like studio in his native town of Antwerp from the tender age of 19 and later as court painter to King Charles I of England.¹

Followers of Rembrandt and Michelangelo Caravaggio (1571–1619) introduce us to another variation: Working in the spirit of an admired master even though they didn’t train in his studio. This variation keeps scholars busy looking for traces and signs to help them determine whether a painting was painted by a Rembrandt or a Caravaggio, or by their followers.

This short historical account teaches us that the father doesn’t have to be the biological one. He can be a teacher or an outstanding artist, a role model, an object of identification, an authority or a source of inspiration. In many cases, the younger artist is engaged in a dialogue with the senior artist, pays him homage, interprets his work, or makes variations on it. But there are also cases of “patricide,” as it were, when the younger artist rebels against his teacher-father, rejects his style and tries to replace it with one of his own. Starting with the 1850s, almost all modern artistic trends or movements revolted against their predecessors. In Israeli art there are

1 This practice of artistic idea executed by apprentices under the supervision of a master that only added a few touches to the almost-finished-product was also common in other places. In this way, for example, sculptor Gian Lorenzo Bernini (1598–1680) created his hundreds of sculptures which stand in St. Peter’s Square and elsewhere in Rome. More recently, this method has been employed by Andy Warhol (1928–87) in his New York studio, The Factory, and by Jeff Koons (b. 1955), among others.

sketches and instructions. At the end of the process, the apprentice became an independent assistant. All the best-known renaissance artists went through this process. Some of them even overshadowed their master to such a degree that he entrusted them with the work and contented himself in pocketing the profits. Leonardo da Vinci (1452–1519), for example, studied under Andrea del Verrocchio (1435–88); Giotto di Bondone (1267–1337) under Cenni di Pepo (Giovanni) Cimabue (1240–1302); and Raffaello Sanzio (Raphael; 1483–1520) under Pietro Perugino (1446–1523).

The master's workshop model with its apprentices and assistants persisted during the Baroque period and up to the Industrial Revolution.

Conveyor Belt System

Simultaneously with such studios and workshops there were the family ones in which the secrets of the trade were closely kept in the family and transmitted from father to son. The family functioned as an economic unit and/or clandestine sect. The father and his sons formed a work group producing stained glass windows, icons, altarpieces, sculptures and jewelry. The family method was not limited to visual art and crafts. Musicians, actors and acrobats also worked within a larger family, for example, Johann Sebastian Bach and his sons, Johann Strauss the Elder and the Younger, and others. At times, the son outshined his father (for instance, Wolfgang Amadeus Mozart and Pablo Picasso) and even rebelled against him and broke the rules. In the 17th century, as the position of the academy of fine arts grew stronger, it was given the monopoly over artistic education, from teaching the student to employing him, awarding prizes and stipends, approving of exhibitions and competitions, etc. In Louis XIV's France, court painter, interior decorator, and director of the Royal Academy of Painting and Sculpture Charles Le Brun (1619–90) was appointed to the director of the newly established Gobelins manufactory. La Brun was the supreme authority, he set the rules and his designs were followed to a t. In Flanders, the bourgeois taste dictated the norms, which oscillated between naturalistic-realistic to saccharine classical-humanistic Italianized painting. Some of the great masters of Dutch painting – such as Johannes (Jan) Vermeer (1629–84), Frans Hals (1582–1666), Pieter

parents and didn't develop complexes because of that. That which was done was that which should be done.

In ancient, archaic, classical and Hellenistic Greece, vase painters, sculptors, engravers, stone carvers, and architects were trained in the workshops of masters and usually also lived in their homes. This arrangement allowed the apprentices to study by watching, observing and experimenting. In this way, they learned not only the technical secrets of the trade, but also the social behavior expected of them. A similar practice continued in ancient Rome, and in many cases the master artist was a Greek emigrant, who came to Rome looking for means of subsistence.

In the Middle Ages, these enterprises were institutionalized mostly under the auspices of the Church. The anonymous builders of the cathedrals worked in groups led by master builders, or architects. Groups of carpenters, bricklayers, architects, painters, and sculptors unionized in respective guilds, which limited the number of the masters, set tariffs and conditions for proper marketing. The guilds accepted 12-year-old boys as apprentices. The boy's mentor-trainer took it upon himself to provide for the apprentice and teach him the secrets of the trade. A few years later, the apprentice would have left his master and went on a rotation of day labors, or took to a life of wandering. The wandering apprentice sought to be accepted to a guild in his new place of residence. If he excelled in his craft, he was awarded an official document of a master, which upgraded him to the level of an independent craftsman/artist and entitled him to open his own workshop with apprentices of his own.

The guild system continued into the Renaissance and beyond alongside the ever-spreading term of "academy." The teaching method in the masters' workshops was individualistic: teacher-trainee. The apprentices opted for a certain master based on his reputation. The stages of study and practice were known in advance, ranging from the grinding of pigments and repairing the master's brushes to the finishing of entire works strictly according to the master's

The Father, the Son and the Spirit of Art

Preliminary Comments on the "All in the Family" Exhibition

Prof. Haim Maor

An artist's descendant, who also engages in artmaking, is a creator in his or her own right struggling to affirm his or her place in the field of art. The work of such descendant merits a separate discussion free of any familial considerations. Nevertheless, one cannot refrain from associating, especially in cases in which the descendants' work bears similarities to or is influenced by that of their artist parent. It seems unfair at first glance. But, on second thought, it seems almost natural and rather makes sense.

No doubt, it isn't easy to be an artist when your parent is a veteran, successful artist, a brand name, an institution, an establishment. Doubly scrutinized, one is constantly compared to one's artist parent, whose inescapable spirit keeps hovering over one's head. The resulting relations, pressures and complexes deserve thorough study and examination. In these preliminary comments, I shall present a few tentative ideas concerning various possible relations between fathers (or mothers), their sons (or daughters) and the spirit of art. In the process, I shall relate the story of Israeli art, on the occasion of the country's 70 anniversary, through the prism of artist parents and descendants, from the Boris Schatz family to families of contemporary artists.

Artists' Guilds

In ancient Egypt, workshops of artists and artisans were attached to a temple or palace. Qualified artisans or artists trained younger apprentices in special schools. The trainees made plaster casts from nature, drew different anatomical parts, learned methods, and memorized or practiced the canon (the standard "recipe" book of Egyptian painting and sculpture). Rigorosity and stereotypicality, thoroughness and precision were the name of the game and originality was considered a taboo. Fledgling artists were satisfied with faithful copying of their master. They didn't feel obliged to rationalize why they followed in the stylistic footsteps of their masters-

Contents

131

The Father, the Son and the Spirit of Art

Preliminary Comments on the "All in the Family" Exhibition

Prof. Haim Maor

121

Acknowledgements

120

Roots and Inheritors

Polina Windman and Maya Mallah

117

The Participating Families

23

Works

Pagination follows the Hebrew reading direction, from right to left

Ben-Gurion University of the Negev
Department of the Arts
Senate Gallery, George Shrut Visitors' Center
The Samuel & Mileda Ayrton University Center
The Marcus Family Campus, Be'er Sheva

Galleries Director: Prof. Haim Maor

All in the Family: Family Legacy in Israeli Art

March – June 2017

Curators: Prof. Maor Haim and the Curatorial Course Students:

Andrijasevic Nathalie, Ariel Shira, Bahat Zohar, Bass Doriel, Bochbot Hagar,
Chikashvili Sharon, E'yadi Salma, Gharra Mays, Golan Shaked, Gorodecki Alona,
Hazan Shani, Hod Gal, Izen Hagit, Kamil Noa, Katz Gali, Kujesta Shir, Litman Shay
Shira, Mahadwi Amani, Mallah Maya, Mann Danna, Rokach Stav, Spiegelman Noy,
Windman Polina, Yaakov Reut, Yosef Inbar, Zamir Smadar

Catalogue Editor: Prof. Haim Maor

Design and production: Magen Halutz, Adam Halutz

Hebrew copyediting and English translation: Aya Breuer

Graphics: Alva Halutz

Printing: Keter Press, Har Tuv

English cover: Uri Gershuni, Untitled, from the "Spring" series, 2004, Lambda print

Hebrew cover: Tamar Karavan, Open Hearts, 2017, color photograph

All measurements quoted in the catalog are in centimeters,
height x width x depth

With heartfelt thanks to Ofer Levin, The Levin Foundation, for his generous
contribution to the catalogue's production

© All Rights Reserved, 2018

All in the Family: Family Legacy in Israeli Art

Ben-Gurion University of the Negev
Department of the Arts

All in the Family:
Family Legacy in Israeli Art